

Makale Geliş | Received: 01.11.2025
Makale Kabul | Accepted: 26.04.2026
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.1815194

Engin GÖKÇÜR

Doç. Dr. | Assoc. Prof.

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Van-TÜRKİYE
Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Education, Department of Turkish Language and Social Sciences

Education, Van-TURKIYE

ORCID: 0000-0002-8403-4763

engingokcur@yyu.edu.tr

Van İli Ağızlarında Birleşik Sözcükler

Öz

En az iki sözcüğün belirli bir ses ya da şekil bilgisi kurallarına göre bir araya gelip yeni bir kavramı, nesneyi ya da olguyu karşılamasıyla oluşan yeni sözcüğe birleşik sözcük adı verilir. Dilde yeni varlık ve kavramları karşılamak üzere türetme, tarama, derleme, geriluşum, bükümleme, yineleme, öyküntü, karma, kısaltma, kalıplaşma ve örnekseme yanında en fazla kullanılan yöntemlerden biri de sözcük birleştirmedir. Birleşik sözcük teşkilinde temel belirleyici olan; bileşenlerin kendi anlamlarından sıyrılarak yeni bir kavramı karşılaması esasına dayanan "anlambilim ölçütü", yapıdaki ses olaylarını ve yazım kurallarını esas alan "yazım ilkesi" ve bir yapının toplum tarafından benimsenip sözlüğe girmesini ifade eden "sözlükselleşme süreci" makalenin teorik zeminini oluşturmaktadır. Van İli Ağızlarında Birleşik Sözcükler adını taşıyan bu makale, Van ili ağızları dil incelemeleri ile Van ilinin kültürel unsurlarını konu edinen halk bilimi çalışmaları üzerine yapılan bilimsel eserlerdeki söz varlıklarının taranması neticesinde oluşturulmuştur. Söz konusu eserlerden tespit edilen birleşik sözcükler cümle içindeki kullanımlarına ve işlevlerine bağlı olarak 5 başlık altında incelenmiştir. 1. Birleşik Adlar. 2. Birleşik Sıfatlar. 3. Birleşik Zarflar. 4. Birleşik Zamirler. 5. Birleşik Füller. Alfabetik sırayla sunulan bu veriler, ağızlardaki birleşik sözcük yapılarının standart Türkçeden ayrılan veya onu zenginleştiren yönlerini ortaya koymaktadır. . Makalede yararlanılan kaynaklar çalışmanın sonunda kaynakça bölümünde belirtilmiştir. Van ili ağızlarından derlenen bu söz varlığı, sadece bölgesel bir tarama olmanın ötesinde, Türkiye Türkçesi ağızlar atlası ve genel Türk dili araştırmaları için önemli bir veri kaynağı niteliğindedir. Bu çalışmada kategorize edilen birleşik sözcüklerin, gelecekte yapılacak olan daha kapsamlı morfolojik ve semantik çalışmalara zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Van İli Ağızları, Birleşik kelimeler, Söz varlığı.

Compound Words in Van Province Dialects

Abstract

A compound word is formed when at least two words combine according to specific phonetic or morphological rules to represent a new concept, object, or phenomenon. Along with derivation, scanning, compilation, re-formation, inflection, repetition, imitation, mixing, abbreviation, idiomization, and exemplification, word combination is one of the most frequently used methods for representing new entities and concepts in language. The fundamental determinants in compound word formation are: the "semantic criterion," based on the principle that the components detach from their individual meanings to represent a new concept; the "spelling principle," which considers phonetic phenomena and spelling rules in the structure; and the "lexicalization process," which refers to the adoption of a structure by society and its inclusion in the dictionary. These principles form the theoretical basis of this article. This article, titled "Compound Words in the Dialects of Van Province," is based on a review of vocabulary found in scholarly works on linguistic studies of Van province dialects and folklore studies focusing on the cultural elements of Van province. The compound words identified from these works are examined under five headings based on their usage and function within sentences. 1. Compound Nouns. 2. Compound Adjectives. 3. Compound Adverbs. 4. Compound Pronouns. 5. Compound Verbs. Presented alphabetically, this data reveals the aspects of compound word structures in dialects that differ from or enrich standard Turkish. The sources used in the article are listed in the bibliography section at the end of the study. This vocabulary, compiled from the dialects of Van province, is not only a regional survey but also an important data source for the atlas of Turkish dialects and general Turkish language research. It is anticipated that the compound words categorized in this study will lay the groundwork for more comprehensive morphological and semantic studies in the future.

Keywords: Van province dialects, Compound words, Vocabulary.

Giriş

Birleşik sözcükler belirli kurallar doğrultusunda bir araya getirilmiş sözcük gruplarından oluşur. Sözcük gruplarının birleşik sözcük teşkil edebilmesi için birtakım ölçütlerin olması gerekir. “Anlambilim ölçütü” birleşik sözcük oluşum sürecini oluşturan temel etmenlerin başında gelir. Bu ölçüte göre sözcük grubunu teşkil eden sözcüklerin kendi anlamları dışında yeni bir nesneyi, kavramı ya da olguyu karşılaması gerekir. Anlambilim ölçütüne göre sözcük grubu aşamasındaki sözcüklerin birleşik sözcük oluşturmada önceki kullanımları ile birleşik sözcük oluşturduktan sonraki kullanımları arasında temel bir fark vardır. Sözcük grubu halindeki sözcüklerin birleşik sözcük teşkil ettikten sonra yeni bir kavramı karşıladığı görülür. Bu durumda birleşimi oluşturan unsurlar sözcük grubu olmaktan çıkar. “aslan” ve “ağzı” sözcükleri belirtisiz ad tamlaması şeklinde sözcük grubu kalıbıyla kullanıldığında her sözcüğün ayrı bir birim olarak anlamını koruduğu görülecektir. Fakat aynı sözcükler “Sıracagillerden, türlü renkte, güzel, kokusuz çiçekleri olan bir bitki” anlamıyla yeni bir sözcüğü karşılaması halinde sözcük grubu olmaktan çıkıp bir birleşik sözcük oluşturur.

Sözcük gruplarını birleşik sözcüklerden ayıran önemli ölçütlerden bir diğeri ise yazım ilkesidir. Bilindiği üzere Türkiye Türkçesinde birleşik sözcüklerin bitişik ve ayrı yazılmasında bazı ölçütlerin esas alındığı görülür. Türkiye Türkçesinde birleşik sözcüklerin bitişik yazılmasında ses türemesi, ses düşmesi, ses değişmesi gibi ses olaylarının olması ya da birleşme sırasında birleşimi oluşturan sözcüklerin anlam değişmesine uğraması gerekir. Aksi durumda birleşik sözcüğü oluşturan sözcükler ayrı yazılır (Yazım Kılavuzu, 2012, ss. 18-24).

Sözcük gruplarını birleşik sözcüklerden ayıran önemli ölçütlerden bir diğeri ise sözlükselleşme sürecidir. Soner Akşehirli'ye göre sözlükselleşme anlık oluşum ile başlar, kurumsallaşma ile devam eder. Son süreçte sözlük maddesi olarak kullanılma ile neticelenir. Başka bir deyişle ilk aşamada sözcük toplum tarafından benimsenir ve söz konusu sözcüğün kullanımı yaygınlaşır. Sonraki aşamada ise sözcük anlam açısından yaygınlık kazanırsa sözlükselleşme gerçekleşmiş olur (Akşehirli, 2012, s. 22).

Van İli Ağızlarında Birleşik Sözcükler adlı bu makalede Van ili özelinde yapılan halk bilim çalışmaları ile yöre ağızlarının dil özellikleri üzerine yapılan çalışmalar taranmış, söz konusu çalışmalarda birleşik sözcükler incelenmiştir. Van ili ağızlarından tespit edilen birleşik sözcüklerin türlerine göre kategorik olarak incelendiği bu makalede elde edilen ve incelenen söz varlığının ileriki zamanda yapılacak olan Türkiye Türkçesi ağızlarında birleşik sözcükler konulu çalışmalara kaynaklık etmesi düşünülmektedir. Van ili ağızlarındaki birleşik sözcükleri konu edinen bu makalede yararlanılan kaynaklar makalenin sonunda kaynakça bölümünde ayrıca belirtilmiştir. Makalede tespit edilen sözcükler alfabetik sıra ile belirtilmiştir.

1. Birleşik Adlar

1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar

Bu tür birleşik sözcüklerde birinci ad ögesi yalın durumdadır. İkinci ad ögesi ise iyelik eki almıştır. **'acem küftesi** (<Ar. 'acem + Far. *kūfte* + T. +si) Et, bulgur ve soğandan yapılan yöresel yemek (Bulak, 2015, s. 474); **alanası / alanasi** (<T. *āl+ana+si*> *alanasi*) Loğusa ve yeni doğmuş bebeklere musallat olarak onları boğduğu sanılan bir yaratık (Sarica, 2006, s. 20); (Gökçür, 2006, s. 431); **aslanagzi** (<T. *aslan+ağ(i)z-i*) Bir çiçek türü (Gökçür, 2006, s. 785); **aş deni** (<T. *aş* + Far. *den* <*dāne* + T. +i) Yemek yapmak için kullanılan buğday (Gökçür, 2006, s. 432); **ateş deyrmani** (<Far. *āteş* + T. *değirmen* + i) Elektrikle çalışan değirmen (Bulak, 2015, s. 478); (Gökçür, 2006, s. 432); **at turpi** (<T. *at* + Far. *turb* + T. +u) Yabancı turp (Çalışkan, 2024, s. 63); **ayran aş** (<T. *ayran* + T. *aş* + i) Arpa ve buğday yarması katılarak yapılan ayran çorbası (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 429);

(Bulak, 2015, s. 478); (Gökçür, 2006, s. 433); **babaeli** (*baba+el+i*) Baba evi (Bulak, 2015, s. 479); **bağayaprağı** (<T. *baga+ yaprak+ı*> *bağayaprağı*) Su kenarlarında biten ve geniş yaprakları iltihaplı yaraların tedavisinde kullanılan bir bitki (Gökçür, 2012, s. 787); (Derleme Sözlüğü-Van, C.II., s. 475); **bağçe penceri** (<Far. *bağ+çe* + *Erm. pancar+ T. +ı*) Bahçeden toplanıp ayrıran aşına katılan bir tür pancar (Gökçür, 2006, s. 434); **balıh bendi** (<T. *balık+ Far. bend+T. +ı*) Balıklar için yapılan koruma alanı (Gökçür, 2006, s. 434); **balıhkulağı** (*balık + kulak+i*) Midye (Gökçür, 2012, s. 788); (Gazioğlu, 2007, s. 410); **baş yoldaşı** (<T. *baş + T. yol+daş+ı*) Karı kocadan her biri (Sarica, 2006, s. 27); **başbağı** (<T. *baş+ bağ+ı*) Eşarp, başörtüsü (Sarica, 2006, s. 28); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 554); **baş suyu** (<T. *baş + T. su+(y)u*) Tandır üzerinde ısıtılan ve yıkanılan su (Gazioğlu, 2007, s. 206); **belbağı / bël bağı** (<T. *bel + bağ+ı*) Kuşak, kemer, uçkur (Derleme Sözlüğü-Van, C.II., s. 606); (Gazioğlu, 2007, s. 412); (Gökçür, 2012, s.790); **bey elması** (<T. *bey +T. elma+sı*) Van'da yetiştirilen bir çeşit elma (Gül, 2023, s. 101); **boy oti** (<OT. *boy* <Far. *böy+ T. ot+u*) Yörede pıltan olarak da bilinen 10-15 cm yükseklikte bir yıllık, otsu, sarımsı ve beyaz çiçekli bir bitki (Gökçür, 2012, s.793); **boyun köki** (<T. *boyun + T. kök+ü*) Ense, boynun arkası (Gazioğlu, 2007, s. 411); **bulgur aşı** (<T. *bulgur + T. aş+ı*) İçinde soğan, domates, biber bulunan salçalı ve az sulu bulgur pilavı (Sarica, 2006, s.35); (Gökçür, 2006, s. 794); (Önay, 2006, s. 73); **cincırası** (*Ar. cinn+ Far. çerâğ*> *cıra+T.+sı*) Az yanan ışık (Sarica, 2006, s. 39); **çahır diken** (<T. *çakır + T. diken+i*) Yatık gövdeli, bileşik yapraklı, açık sarı renkte küçük çiçekli bir yıllık otsu bir bitki (Gökçür, 2012, s. 800); **çoban iti** (<Far. *çobān + T. +it+i*) Çoban köpeği (Çalışkan, 2024, s. 75); **çölmek yahnis** Çömlük içinde pişirilen etli yemek türü (Gökçür, 2006, s. 445); **çörek içi** (<T. *çörek + T. iç+i*) Kızgın yağda unu kavurmak suretiyle yapılan kahvaltılık yemek (Sarica, 2006, s. 45); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.III., s. 1292); (Gökçür, 2006, s. 445); **dağ penceri** (<T. *dağ + Erm. pancar+ T. +ı*) Yabani pancar (Gökçür, 2006, s. 807); **darağ otu / darahotu** (<T. *tarak + T. ot+u*) Dereotu (Derleme Sözlüğü-Erciş, C. IV., s. 1564); **den şovrası** (<Far. *den+ Far. şorva+ T. +sı*) Yarma buğday ile yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2006, s. 448); **devedabani** (*T. deve + T. taban+ı*) İlkbaharda kırlarda, tarlalarda kendiliğinden yetişen, pembe çiçekli, çiğdeme benzeyen yumru kökleri yenilebilen yabancı bir bitki (Sarica, 2006, s. 49); (Gökçür, 2006, s. 809); **devetiken** (<T. *deve+T. tiken+i*) Dalları üzerinde dikenli kozalakları olan bir bitki (Gökçür, 2012, s. 809); (Gazioğlu, 2007, s. 163); **dilbağı** (<T. *dil+bağ+ı*) Düğün gecesi gelini konuşturmak için damadın verdiği hediye (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IV., s. 1491); (Gökçür, 2012, s. 811); **diş hedigi / diş hediği** Çocukların diş çıkarttıkları zaman buğday, fasulye ve nohut pişirilerek yapılan, eş dostla yenen çerezlik türünden yiyecek (Gökçür, 2006, s. 812); **el çırağı** (<T. *el +Far. çerâğ+ T. +ı*) Gaz lambası (Bulak, 2015, s. 495); **eloğlı** (<T. *el "yabancı" + oğul+u*) 1. Yabancı. 2. Damat (Çalışkan, 2024, s. 82); **erig hoşafı** (<T. *erik + Far. hoş+ab+ T. +ı*) Kayısı hoşafı (Gökçür, 2006, s. 455); **erik aşı** (<T. *erik + T. aş+ı*) Döğme aşının içine zerdali atılarak yapılan yemek (Gökçür, 2006, s. 455); **erişde aşı** (<Far. *rişte+ T. aş+ı*) Yemek, erişte yemeği (Bulak, 2015, s. 497); (Gökçür, 2006, s. 455); (Oğur, 2019, s. 280); **et şovrası / et şovrası** (<T. *et + Far. şovra+T.+sı*) Etli sulu yemek (Bulak, 2015, s. 497); (Gökçür, 2006, s. 456); **eyahkabi / eyakkkabi** (<T. *ayak + T. kap+ı*) Ayakkabı (Bulak, 2015, s. 498); (Oğur, 2019, s. 281); **eyahyoli** (<T. *ayak + T. yol+u*) Tuvalet, ayakyolu (Çalışkan, 2024, s. 84); **ğabağ boranisi** (<T. *kabak + Far. būrānī+T. +sı*) Kabak, mercimek ve kavurma et ile yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2006, s. 460); **gazayağı** (<ET. *kaş + T. ayak+ı*) Bahçelerde kendiliğinden yetişen ve yemeği yapılan bir cins yabancı ot (Sarica, 2006, s. 63); **ğavun hısim dâveti** (<Ar. *ğavm + Ar. hışm+ Ar. da'vet+T.+ı*) Erkek evinin kız evine verdiği davetli düğün yemeği (Gökçür, 2006, s. 823); (Gökçür, 2006, s. 461); **gecekuşu** (<T. *gece+kuş+u*) Yarasa (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VI. s. 1958); **gëçimemesi** (<T. *keçi+meme+sı*) Çavuş üzümü (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VI. s. 1962); (Gökçür, 2012, s. 824); **ğış zelhresi** (<T. *kış + Ar. zahire+T. +sı*) Kışın tüketmek için hazırlanan kışlık gıdaların genel adı (Oğur, 2019, s. 342); **ğızmemesi** (*T. kış+meme+sı*) Dikenli bir ot türü (Gökçür, 2006, s. 827); **göz bılağı** (<T. *göz + T. bulak+ı*) Gözle burun arasındaki çukurluk (Derleme Sözlüğü-

Erciş, C.VI., s. 2176); **ğuş pepesi** (<T. *kuş* + *pepe*+*si*) Madımak otu (Sarica, 2006, s. 72); **ğuşehmeyi** (<T. *kuş*+ *ekmek*+*i*) Turpgiller familyasından beyaz ya da mor çiçekli otsu bir bitki (Gökçür, 2006, s. 831); **ğuzikulağı** (<T. *kuşu*+*kulak*+*ı*) Nemli yerlerde yetişen, yaprakları salata olarak kullanılan, çiçekleri iki evcikli ve kırmızımtırak bir bitki, kuzukulağı (Çalışkan, 2024, s. 95); **gün çerdegi** (<T. *gün* + T. *çekirdek*+*i*) Ayçiçeği çekirdeği (Çalışkan, 2024, s. 95); (Gazioğlu, 2007, s. 159); **gün çiçeği** (<T. *gün* + T. *çiçek*+*i*) Ayçiçeği (Sarica, 2006, s. 73); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VI., s. 2224); **güvercin tahlesi** (<T. *güvercin* + *takla*+*T.*+*ı*) Bir çocuk oyunu (Bulak, 2015, s. 503); **güz cücesi** (<T. *güz* + *Far. cüce*+ T. +*ı*) Vaktinde doğmayan hayvan yavrusu (Sarica, 2006, s. 73); **harazandaşsağı** (<*harazan* + T. *taşak*+*ı*) Sabanı ya da pulluk tekerleklerini boyunduruğa bağlayan ağaç (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 94); **hatınbarmağı** (<*Far. hātūn* + T. *barmak*+*ı*) Küme küme şeklinde bulunan dikenli bir ot (Gökçür, 2006, s. 834); **hatındırmağı** (<*Far. hātūn* + T. *tırnak*+*ı*) Dikenli bir tür ot (Gökçür, 2006, s. 834); **hatmē gülleri** (<*Ar. hatmi*– *hiṭmi*+ *Far. gül*+ T. +*ler*+*i*) İri kırmızı gül (Oğur, 2019, s. 300); **helim aş** (<*Ar. ḥalim*+ T. *aş*+*ı*) Nohut, kuru fasulye, buğday ve kuzu etiyle yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2012, s. 836); **horozgözü** (<*Far. ḥurūṣ* + T. *göz*+*ü*) Baharda açan bir çeşit sarı çiçek (Derleme Sözlüğü-Van, C.VII., s. 2412); **ıssi oti** i. (<T. *ıssi* T. *ot*+*u*) İsot (Gökçür, 2006, s. 474); **idare çırasi** (<*Ar. idāre* + *Far. çerāğ*+ *çirāğ*+ T. +*ı*) Camsız, açık fitilli gaz veya yağ ile yanan, küçük, az masraflı bir aydınlatma aracı (Gazioğlu, 2007, s. 431); **ilandili** (<T. *yılan* + T. *dil*+*i*) Bir ot türü (Sarica, 2006, s. 81); **inekannı** (*inek* + T. *alın*+*ı*) *inekannı*) Kırmızı yaprakları inek alnındaki püsküllere benzeyen ve yemeği yapılan pancar türünden bir ot (Sarica, 2006, s. 81); (Gökçür, 2012, s. 846); **it lakı** (<T. *it*+ *lak*+ T. +*ı*) Köpek yemeği (Çalışkan, 2024, s. 101); **it soğanı** (<T. *it* + T. *soğan*+*ı*) Yabani soğan (Sarica, 2006, s. 82); **itburnu** (T. *it*+T. *bur*(*u*)*n*+*u*) Kuşburnuya benzer bir bitki (Sarica, 2006, s. 82); **itdirseği** (<T. *it*+*dirse*(*k*)*i*) Göz kapağından çıkan sivilce, arpacık (Sarica, 2006, s. 82); (Gökçür, 2012, s. 847); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VII.:2567); (Yılmaz, 2016, s. 261); **kak Tolmasi** (<T. *kak* + T. *dol-ma*+*ı*) Kurutulmuş kabak kabukları ile yapılan dolma türünde bir yemek (Gökçür, 2012, s. 849); **kapibağı** (<T. *kapı* + T. *bağ*+*ı*) Koca evine gidildiği zaman gelinin ailesinden bir kişinin erkek tarafından aldığı bahşiş, para, ödül (Gökçür, 2012, s. 850); **kar sıçanı** (<T. *kar* + T. *sıç-an*+*ı*) Beyaz fare (Çalışkan, 2024, s. 102); **kartol börtmesi** (<*Rus. kartol* + T. *bört-me*+*ı*) Patates ezmesi (Gökçür, 2012, s. 851); **kazayağı** (*kaş* + T. *ayak*+*ı*) Yaprakları ıspanak gibi pişirilerek sebze olarak kullanılan 10-150 cm yükseklikte bir yıllık otsu bitki (Sarica, 2006, s. 87); (Gökçür, 2012, s. 852); (Gökçür, 2006, s. 477); **keçitaşağı** (<T. *keçi*+T. *taşak*+*ı*) Bir ot türü (Sarica, 2006, s. 87); **kel arabası** (<*Far. kel* + T. *araba*+*ı*) Manda arabası. (Sarica, 2006, s. 87); **keledos oti** (<*keledos* + T. *ot*+*u*) Keledos yemeğine katılan ak pancar otu (Gül, 2023, s. 108); **kelem dolması** (<*Far. kelem* + T. *dol-ma*+*ı*) Lahana dolması (Çalışkan, 2024, s. 103); **kellebaşı** (<*Far. kelle*+T. *baş*+*ı*) Damat hediyesi (Gökçür, 2012, s. 855); (Gökçür, 2006, s. 478); **kereyağı** (<*Far. karakere* + T. *yağ*+*ı*) Tereyağı (Sarica, 2006, s. 89); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C. VIII., s. 2754); (Önay, 2006, s. 91); **keşiştasağı** (<*Far. keşiş* + T. *taşak*+*ı*) Mor renkli üzüm salkımı şeklinde bir süs bitkisi (Gökçür, 2012, s. 856); **kolbağı** (<T. *kol*+*bağ*+*ı*) Kadın bileziği (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2908); **koyungözü** (<T. *koyun* + T. *göz*+*ü*) İri ve yassı taneli bir çeşit kara üzüm (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2944); **kurbağa boku** (<T. *kurbağa*+T. *bok*+*u*) Su yosunu (Gazioğlu, 2007, s. 435); **kurut aş** (T. *kuru-t* + *aş*+*ı*) Kurutulmuş çökelek, nohut, döğme, kıyma ve prinçle yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2012, s. 866); (Bulak, 2015, s. 516); **kuşekmeği** (<T. *kuş* + T. *ekmek*+*i*) Turpgiller familyasından beyaz veya mor çiçekli otsu bir bitki (Gökçür, 2012, s. 867); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 3015); **kuzikulağı** (<T. *kuşu*+ *kulak*+*ı*) *kuzikulağı*) Geniş yapraklı, kalın köklü yenilen bir bitki (Gökçür, 2012, s. 867); **külekurdi** (<*Far. kuwle*+ T. *kurt*+*u*) Kalorifer böceği (Gökçür, 2012, s.867); **küllük oti** (<T. *kül*+*lük* + T. *ot*+*u*) Süpürge yapımında kullanılan bir bitki (Gökçür, 2012, s. 868); **küllük yetimi** (<T. *kül*+*lük* + *Ar. yetim* + T. +*i*) Başiboş, pasaklı kimse (Çalışkan, 2024, s. 106); **kürk anası** (<*kürk* + T. *ana*+*ı*) Kuluçkaya yatan tavuk (Gökçür, 2012, s. 868); **küt kurusi** (<*küt* + T. *kuru*+*ı*) Tandıra

düşüp yenmeyen ekmek parçaları (Gökçür, 2006, s. 486); **küvle böceği** (<Far. *gulva* + T. *böcek*+i) Tandır civarında bulunan, dokunulduğunda top hâline gelen bir böcek, tespih böceği (Sarica, 2006, s. 99); **küvle tıkanıcı** (<Far. *gulva* + T. *tıka-n-ç*+i) Tandırlara açılan havalandırma deliğinin kapatan araç (Sarica, 2006, s. 99); **lahna şilesi** (<Yun. *lakhano* + *şile*+T. +si) Beyaz lahana ve dövme ile yapılan bir tür mahalli yemek (Gökçür, 2006, s. 487); **leymun duzi** (<Far. *limûn* – Ar. *leymûn*+ T. *tuç*+u) Limon tuzu (Önay, 2006, s. 59); **misafir otağı** (<Ar. *musâfir* + T. *otak*+i) Misafir odası (Ankay, 2022, s. 387); **nabat şeker** (<Ar. *nevet* + Far. *şeker* +T.+i) Büyük şeffaf kristaller hâlinde bir şeker çeşidi, nebat şeker (Kayaçelebi, 1990, s. 484); **oğul oti** (<T. *oğul* + T. *ot*+u) Çok dallı, beyaz çiçekli yaprakları ince ve yumuşak tüylerle kaplı olan yumuşak ve otsu bir bitki (Gökçür, 2012, s.882); **on beş suyi** (<T. *on* + *beş* T. *su*+(y)u) Çocuğun on beş günü çıktıktan sonra yıkandığında vücuduna dökülen su (Gökçür, 2006, s. 496); **pancar oti** (<Erm. *pancar* + T. *ot*+u) Çeşitli yemeklerde kullanılan ak pancar otu (Gül, 2023, s. 111); **peygamber buğday** (<Far. *peygām-ber* + *buğday*+i) Mısır (Sarica, 2006, s. 113); **pêhember çiçeği** (<Far. *peygām-ber* + T. *çiçel*+i) 15-60 cm yükseklikte mavi çiçekli bir bitki (Gökçür, 2012, s. 887); **poheşşegi** (<T. *bok*> *poḥ* + *eşek*+i) Ahırdaki gübreyi dışarıya atmak için kullanılan sepetin konulduğu ağaç sehpa (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IX., s. 3467); (Gökçür, 2012, s. 890); **sac ekmeği** (<ET. *sāç*> *sac* + T. *ekmek*+i) Sac üzerinde yapılan ince tandır ekmeği (Gökçür, 2006, s. 502); **sandıl tulasi** (<Ar. *şandıl* +Far. *tola*+T.+si) Kısa boylu, cüce, ufak tefek (adam, kimse) (Gökçür, 2012, s. 894); **sengeser küftesi** (*sengeser* + Far. *kūfte*+ T.+si) Kurut, kıyma, kuru soğan, yeşil mercimekle yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2006, s. 504); **sêl ekmeği** Sac üzerine konan yufkanın kızartılmasıyla yapılan ekmek (Gökçür, 2012, s. 896); **sığırkıyruğu** (<OT. *sığır* + *kuyruk*+u> *sığırkıyruğu*) Sarı ve mor renklerinde çiçek açan çok yıllık otsu bitki (Gökçür, 2012, s. 897); **sueleği** (<T. *su* + *ele-k*+i) Kadının dişilik organı (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3688); **suiti** (<T. *su*+T. *it*+i) Kunduz (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3689); **suvak yetimi** (<Ar. *şukāk* + Ar. *yetim*+ T. +i) Sokak çocuğu (Kayaçelebi, 1990, s. 485); **süd üzü** (<T. *süt*+ *yüz*+ü> **süt*+*üz* / *yüz*+*ü*> **südüzü*) Dinlendirilince, sütün üstünde biriken kaymak (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3705); **sütçürüğü** (<T. *süt*+ *çürü-k*+ü) Çökelek, peynir (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3726); **şeker penceri** (<Far. *şeker* + Erm. *pancar* + T. +i) Şeker pancarı (Oğur, 2019, s. 328); **şeker tozi** (<Far. *şeker* +T. *toç*+u) Toz şeker (Ankay, 2022, s. 400); **şeytanğulağı** (<Ar. *şeytān* <İbr. *şatān* + T. *kulak* +i) Salyangoz (Sarica, 2006, s. 124); **şeytanati** (<Ar. *şeytān* + T. *at*+i) Bisiklet (Gökçür, 2012, s. 903); **tandır evi** 1. (<Ar. *tennūr*'dan *ayrışma* ile **tendür*> *tandır* + T. *ev*+i) Tandırın bulunduğu toprak dam (Sarica, 2006, s. 127); **tandır küreği** (<Ar. *tandır* + T. *küre-k*+i) Kepçe biçimindeki kürek (Sarica, 2006, s. 127); **tarağ oti** (<T. *tara-k* + T. *ot*+u) Ayran aşına katılan bir tür ot (Gökçür, 2012, s. 907); **tekesakali** (<T. *teke*+*sakal*+i) Kırılarda yetişen ince uzun püskül yapraklı, yenebilir bir ot çeşidi (Gökçür, 2012, s. 908); **tel bağı** (<Erm. *tel*+T. *bağ*+i) Çuval ağzı için yapılan yün iplik, sicim (Gökçür, 2012, s. 910); (Gazioğlu, 2007, s. 451); **tendir badı** (<Ar. *tennūr*> **tendür*> *tendir* + Erm. *bad*+i) Tandır kenarı (Sarica, 2006, s. 130); **tendir evi** Tandır evi (Derleme Sözlüğü-Van, C.XII., s. 4750); (Ankay, 2022, s. 402); (Gül, 2023, s. 112); **teşt pilavi** (<Far. *teşt* + Far. *pilav* +T. +i) Bulgur ve kuşbaşı etle yapıp geniş bir tepside sunulan bir pilav türü (Gökçür, 2006, s. 512); **toy beyi** (T. *toy* +T. *bey*+i) Düşünlerde idareci, yönetici kişi (Sarica, 2006, s. 133); (Oğur, 2019, s. 334); **toy böyögi** (<T. *toy* +T. *büyük*+ü) Düşünü yöneten kişi (Gökçür, 2006, s. 514); **toy tohlisi** İrice bir kuş türü (Çalışkan, 2024, s. 125); **toz ağacı** (<T. *toç* + T. *ağaç*+i) Yapraklarını döken, kerestesi mobilyacılıkta kullanılan bir ağaç (Kayaçelebi, 1990, s. 488); **tuluḥ ayrani** (<ET. *tulkuk* / *tolukuk* + T. *ayran*+i) Tulum içinde yapılan ayran (Gökçür, 2006, s. 514); **tut kavudi** (<Far. *tūt* – *tūd* + T. *kavut* <ET. *kāğut*+u) Dutla yapılan bir tür yiyecek (Gökçür, 2006, s. 514); **umac aşı** (<T. *oğ*-ma + T. *aş*> *ovmaş*+T. *aş*+i) Erişte, nohut, patates, mercimek ve kavurmalık etle yapılan bir tür yemek (Gökçür, 2012, s. 915); (Gökçür, 2006, s. 516); (Oğur, 2019, s. 335); **urva bezi** (<T. *urva* / *urğa* / *urba* + Ar. *bezz* + T. +i) Hamur tahtaya yapışmasını diye kullanılan kalın unun içine konulduğu bez (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4042); **üzüm aşı**

(<T. *üzüm* + T. *aş+ı*) Buğday, nohut, fasulye, gibi hubûbat ve fındık, ceviz, kuru incir, üzüm gibi çeşitli yiyeceklerle pişirilen bir tatlı türü, aşure (Gökçür, 2006, s. 517); **üzüm hoşafı** (<T. *üzüm* + Far. *hōš-āb*' + T. *+ı*) Üzüm hoşafı (Gökçür, 2006, s. 517); **vite yağı** (<özel i. *vita* + T. *yağ+ı*) Yemeklik bir yağ markası, vita yağı (Gökçür, 2006, s. 518); **yarpah sarması** (<ET. *yapurğak* > *yaprak* + T. *sarma+sı*) Yaprak sarması (Gökçür, 2006, s. 519); **yavruağzi** (<T. *yavru* + *ağz+ı*) Kahverengi, beyaz ve kırmızının karışımı ile oluşmuş bir renk adı (Gökçür, 2012, s. 921); **yér tovuğu** (<T. *yer* + T. *tavuk+u*) Bağrıkara olarak bilinen bir kuş türü (Gökçür, 2012, s. 922); **yér yatağı** (<T. *yer* + T. *yatak+ı*) Döşek (Gökçür, 2012, s. 922); **yolekmegi** (<T. *yol* + *ekmek+i*) Yenen bir tür ot (Gökçür, 2012, s. 923); **yumurta döyişi** (<T. *yumurta* + T. *döv-üş+ü*) Yumurta ile oynanan bir çocuk oyunu (Bulak, 2015, s. 558); **zehre yeri** (<Ar. *zahrê* + T. *yer+i*) Kiler (Ankay, 2022, s. 413).

Bilindiği üzere belirtisiz ad tamlaması şeklinde oluşan birleşik sözcüklerde birinci ad ögesi yalın durumdadır, ikinci ad ögesi ise iyelik eki alır. Belirtisiz ad tamlaması biçiminde oluşan kimi bileşik adlarda ikinci ad konumundaki sözcüğün bünyesindeki iyelik ekinin kullanılmadığı, düştüğü görülür. Bu durumda birleşik sözcüklerin yalın haldeki iki adın birleşmesiyle oluştuğu kanaatini doğurur. Bu izlenim dolayısı ile bazı dilbilimciler tarihî ve çağdaş Türk lehçelerinden alınmış yalın haldeki iki adın birleşmesiyle oluşmuş örnekleri görüşlerine dayanak gösterir ve bu tür birleşik sözcüklerin yalın haldeki iki ad ögesinin birleşmesi sonucunda oluştuğunu belirtir. Bu şekilde yalın haldeki iki ad ögesinin birleşmesi sonucunda oluşmuş izlenimini veren bu sözcük grubuna eksiz tamlama, takısız tamlama ifadesini kullanmışlardır (Kerimoğlu, 2011, ss. 1442-1456; Tokyürek-Pekacar, 2014, ss. 9-38; Özkan-Sevinçli, 2017, s. 31).

Bu düşünceye karşın bazı dilbilimciler ise Türkçede yalın haldeki iki ad unsurunun birbirine ancak iyelik ekleriyle bağlanabileceğini, ikinci ad konumundaki sözcüğe getirilen iyelik eklerinin zamanla düştüğünü, bu tür kullanımların ise yabancı dillerin etkisiyle oluştuğunu beyan etmişlerdir (Korkmaz, 2007: 140; Karaağaç, 2012: 490; Banguoğlu, 2011: 299). Yalın haldeki iki ad unsurunun iyelik eki almaksızın birleşmesiyle oluşan birleşik adların bir kısmında ilk unsuru niteleyici olarak kullanılan “altın bilezik, gümüş yüzük, taş surat” gibi örnekler çoğunlukla sıfat tamlaması olarak kabul görmüştür.

Van ili ağızlarında ikinci unsurunda iyelik ekinin düşmesi neticesinde yalın haldeki iki adın birleşmesi ile oluşmuş izlenimini veren birleşik adlar şunlardır:

avkuş (<T. *av* + *kuş+u* > *avkuş*) Av hayvanı (Derleme Sözlüğü-Erciş, C. I., s. 387); **baştaş** (<T. *baş* + T. *taş+ı* > *baştaş*) Mezar taşı (Ankay, 2022, s. 334); **belbalta** (T. *bel* + *balt+ı* > *belbalta*) Oduncu baltası, nacak (Bulak, 2015, s. 481); **beşik kertme / bēşik kertme** (<T. *beşik* + T. *kertme+ı*) Kız ve erkek çocukları beşikte iken nişanlama (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 643); **cadıbitik** (<Far. *cādū* + T. *bitik+i*) Düşmanlık muskası (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.III., s. 840); (Kayaçelebi, 1990, s. 469); **gaz çırak** (<Fr. *gaz* + Far. *çerāğ* + T. *ı*) Gaz çerağı, gaz yağı ile ışık veren eski usul lamba (Oğur, 2019, s. 291); **günorta** *şf.* (<T. *gün* + *orta+sı*) Öğle vakti (Sarica, 2006, s. 73); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VI., s. 2230) 1); Gökçür, 2012, s. 831); (Bulak, 2015, s. 503).

Yalın haldeki iki ad unsurunun iyelik eki almaksızın birleşmesiyle oluşan birleşik adların bir kısmında ilk unsuru niteleyici olarak kullanılan “altın bilezik, gümüş yüzük, taş surat” gibi örnekler çoğunlukla sıfat tamlaması olarak kabul görmüştür.

alamyon kuşhana (<Fr. *aluminium* + T. *kuş* + Far. *hāne*) Alüminyum tencere (Ankay, 2022, s. 329); **altın tas** Tüyleri sarı ve mavi renkte olan bir çeşit kuş (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 232); **galoş potin** (<Fr. *galoché* + Fr. *bottine*) Tabanı tahtadan yapılmış üstü deri bir tür ayakkabı (Kayaçelebi, 2018, s. 20); (Kayaçelebi, 1990, s. 175); **tahta çömçe** Tahta kaşık (Ankay, 2022, s. 401); **tahtapapıç** (<Far. *tahte* + Far. *pā-pūş*) Terlik (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3804).

1.2. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar

Bu gruptaki birleşik sözcüklerde sıfat durumdaki sözcükle ad konumundaki sözcük birleşir. Bu gruptaki sözcükler çoğunlukla alet, hayvan ve bitki adları teşkil eder:

acıhaz (<T. *acı* + Ar. *has*) Yabani marul (Gökçür, 2012, s.781); **aci kabalak** (<T. *acı* + *kabalak*) İlaç olarak kullanılan geniş yapraklı bir ot (Gökçür, 2012, s.781); (Gazioğlu, 2007, s. 161); **aci cehre** (<T. *acı* + *cehre*) Bahçe kenarlarında yetişen ve üzümünden küçük siyah meyvesi olan bodur bir ağaç (Derleme Sözlüğü-Van, C.I., s. 54); **ağırboğaz** (<T. *ağır*+*boğaz*) (Hayvanlar için) Gebe, doğurmak üzere olan hayvan (Gökçür, 2012, s. 782); **ağ pence** / **ağ pencer** / **ah pence** (<T. *ak*+ *Erm. pañçar*) Keledoşa katılan dibi beyaz, üstü uzun, yaprakları olan bir tür pancar (Gökçür, 2012, s. 782); (Oğur, 2019, s. 251); **ağ şış** (T. *ak* + *şış*>*ağşış*). 1. Üremi (Derleme Sözlüğü- Van, Erciş, C.I., s. 113); 2. Şeker hastalığı (Derleme Sözlüğü- Van, Erciş, C.I., s. 113); **ağüzüm** (<T. *ak*+*üzüm*) Beyaz renkte bir çeşit üzüm (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 116); **ağ yemişen** (<T. *ak* + T. *yemişen*) Yabanî bir ağacın beyaz renkli, yuvarlak, tatlı ve kuşburnuya benzeyen meyvesi (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 116); **ahsakkal** (<T. *ak*+*sakal*> *ahsakkal*) Yaşlı, ihtiyar (Gökçür, 2012, s. 782); **alagöz** (<T. *ala*+*göz*) Küçük taneli, ekşice bir çeşit üzüm (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 187); **alasabbah** (<T. *ala*+ Ar. *şabah*) Şafak vakti, alaca karanlık (Derleme Sözlüğü-Van, C.I., s. 198); **alıcı kuş** (<T. *al-ıcı* + T. *kuş*) Atmaca (Derleme Sözlüğü-Van, C.I., s. 215); **başköşe** (<T. *baş* + Far. *gūše*) Saygın kişilere ve büyüklere ayrılan oturacak yer (Çalışkan, 2024, s. 64); **beyaz köyne** (<Ar. *beyāz* + T. *gömlek* <ET. *könle*) Kefen (Koşar, 2007, s. 210); **beyaz pencer** (<Ar. *beyāz* + *Erm. pencer*) Yöresel yemeklerde kullanılan bir çeşit ot (Gül, 2023, s. 101); **beyaz tuman** (<Ar. *beyāz* + *tuman*) Kefen (Gönen, 2003, s. 501); **beyaz şile** (<Ar. *beyāz* + *şile*) Beyaz lahana ve dövme ile yapılan bir tür mahalli yemek (Gökçür, 2006, s. 436); **bêşkardaş** (<T. *beş*+*karındaş*> *bêşkardaş*) Beşi bir arada bulunan Terazi yıldızı (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 644); **burma ev** (<T. *bur-ma* + T. *ev*) Kerpiç ev (Bulak, 2015, s. 484); **cansızat** (<Far. *cān* + T. *+sız* + T. *at*) Bisiklet (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.III.,s. 857); (Gazioğlu, 2007, s. 413); **dillidibek** (<T. *dil*+*li* + T. *dibe*) Fazla gevezelik eden, gelişi güzel konuşan (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IV., s. 1492); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 93); **duzlu balı** (<T. *tuz*+*lu* + T. *balık*) Tuzlu balık. Yazın tuzlanıp toprak altına gömülen ve kışın çıkarılıp yenen Van'a özgü yöresel yemek (Oğur, 2019, s. 276); **etli keşkek** (<T. *et*+*li* + Far. *keşke*+*ek*) Dövmüş buğday ve etle pişirilen bir çeşit yemek, lapa (Gökçür, 2012, s. 817); **ğara bayram** (<T. *kara* + T. *bayram*) Bir ailede gerçekleşen ölümden sonra geçirilen ilk bayram (Çalışkan, 2024, s. 87); **ğara erik** (<T. *kara* + T. *erik*) Bir erik türü (Gül, 2023, s. 105); **ğarağılçılı** (<T. *kara* + *kıl*+*çık*) Kırmızı taneli, kılçıklı siyah buğday ya da arpa (Gökçür, 2006, s. 822); **ğaradindik** (<T. *kara*+*dindik*?) Tavuklardaki ibiklerin kararmasıyla anlaşılan bir hastalık (Sarica, 2006, s. 62); **ğarağatar** (<T. *kara* + Ar. *kaṭar*) Tren (Gül, 2023, s. 105); **ğaragündüz** (<T. *kara* + *gündüz*) Van'da bir köy adı, Karagündüz köyü (Oğur, 2019, s. 289); **ğaraharman** (T. *ğara*+Far. *harmen* – *hirmen*) Tam olmamış buğdayın ateşte kavrulmuş şekli (Çalışkan, 2024, s. 87); **ğarasal** (<T. *kara* + *Erm. sal* II) Mezarda ölü üzerine konan ince ve yassı taş (Gökçür, 2006, s. 822); **ğarasu** (<T. *ğara*+*su*) Bir göz hastalığı (Çalışkan, 2024, s. 87); **ğızır** **ğorunğan** (<T. *kızıl* + *ğorunğan*?) Kızıl renkli bi çeşit yaban yoncası (Gökçür, 2006, s. 827); **hisli kara** (<T. *is*+*li* + T. *kara*) Tencere karası (Çalışkan, 2024, s. 99); **içli çörek** (<T. *iç*+*li* + *çörek*?) İçine kavut ya da ceviz konarak yapılan çörek (Gökçür, 2006, s. 474); **imansız dolma** (<Ar. *im'ān*+T. *+sız* + T. *dol-ma*) Etsiz yapılan dolma yemeği (Sarica, 2006, s. 81); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 94); **inceağrı** / **ince ağrı** Verem (Gökçür, 2012, s. 845); (Derleme Sözlüğü-Van, C.VII., s. 2537); **issi su** (<T. *issi* <ET. *işig* + T.*su* <ET. *sub*) Kaplıca, ılıca (Gazioğlu, 2007, s. 432); **işli küfte** (<T. *iç*+*li* + Far. *kūfte*) İçli köfte (Gökçür, 2012, s. 847); (Gökçür, 2006, s. 475); **kanli buri** (<T. *kan*+*li* + T. *bur-u*> *kanli buri*) Dizanteri (Derleme Sözlüğü-Van, C.XII.,s. 4532); **karaağaç** Gövdesi kara ve sert olan bir ağaç türü (Çalışkan, 2024, s. 102); **karabaş** (<T. *kara*+*baş*) Bir cins ot (Çalışkan, 2024, s. 102); **karaçalı** (<T. *kara*+*çalı*) Engel (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2640);

karagöz (<T. *kara*+ *göz*) Sarı renkli bir çiçek türü (Gökçür, 2012, s. 850); **karakarman** (<T. *kara* + Far. *harmen-hirmen*) Yeni başak buğdayı közde pişirme, ekin başaklarını ateşte üterek yapılan kavurğa (Gökçür, 2012, s. 850); **karakıyah** (<T. *kara* + Far. *kıyak*) Beyaz ince tüylü ve salkım biçiminde çiçeği olan bir çeşit ot (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2646); **karakuyruk** (T. *kara* + T. *kuyruk*) Kuyruğu siyah renkteki güvercin (Sarica, 2006, s. 85); **kara yer / kara yér** (T. *kara* + T. *yer*) Mezar, gömüt (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2655); (Gökçür, 2012, s. 850); **karbiçin** (<T. *kara* + T. *cibin* <ET. *çibun*) Atsineği (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2656); **katıhli dolma** (<T. *kat-ık+lı dol-ma*) Yoğurtlu dolma (Gökçür, 2012, s. 851); **kırhboğum** (<T. *kırk*+T. *boğum*) Bataklik, sulak ve dere kenarlarında yetişen çok yıllık bir bitki (Gökçür, 2012, s. 859); **kızıl göz** (<T. *kız-ıl+göz*) Şaraplık kara üzüm (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2865); **kızılkurt** (<T. *kızıl*+*kurt*) At ve eşeklerin makatlarında ya da kalın bağırsaklarında yerleşip kanlarını emen kırmızı bir kurt (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 2865); (Gökçür, 2012, s. 861); **köse gelin** (<Far. *küse*+ T. *gelin*) Soğuk günlerin sona erip baharın gelmesi nedeniyle düzenlenen geleneksel tören (Gökçür, 2012, s. 864); **sarımsahli köfde** (<ET. *sarmusak-samursak+lı* + Far. *kıfte*) Bulgurla yapılan bir çeşit köfte (Gül, 2023, s. 111); **sarı yağ / sarı yağ** (<T. *sarı* + T. *yağ*) Tere yağı (Gökçür, 2006, s. 503); **segir sebi** (<Ar. *şagîr* “küçük”> *segir* + Ar. *şabi*) Babası ölmüş küçük çocuk (Çalışkan, 2024, s. 117); **sulı şovra** (<T. *su+lu* + Far. *şorva*) Sulu yemek (Gökçür, 2006, s. 506); **süslükuyruk** (<T. *süs* + *li* + T. *kuyruk*) Kuyruğunda siyah beyaz karışık renkler bulunan güvercin (Sarica, 2006, s. 122); **sütlaş** (T. *süt+li aş* > *sütlaş*) Sütlaç (Bulak, 2015, s. 543); **sütlü buğday** (<T. *süt+li* + *buğday*) İki gün süre ile süte yatırılmış buğday (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3727); (Gökçür, 2006, s. 506); (Oğur, 2019, s. 328); **tekadım** (<T. *tek* + *adım*) Uzun atlama (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3862); **tekış** (<T. *tek*+ T. *eş/ış*) Tekleri birbirine uymayan, benzemeyen, tek kalan (ayakkabı, eldiven vb.) (Sarica, 2006, s. 129); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3852); **tepegöz** (<T. *tepe*+T. *göz*) Gözleri yukarı doğru kaymış (kimse) (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3882); **torpahkâle** Van merkezde bir dağ adı ve bu dağın dibindeki mahalle, Toprakkale (Gökçür, 2006, s. 514); **uzun hacı** (<T. *uzun* + Ar. *hacı*) Orta parmak (Sarica, 2006, s. 136); **üçadım** (T. *üç*+ *adım*) Bir çeşit atlama oyunu (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4055); **üçeyah** (T. *üç*+*ayak* > *üçeyah*) Bir çeşit halk oyunu (Gökçür, 2012, s. 916); **üçtaş** (<T. *üç*+*taş* > *üçtaş*) Halk inanışına göre, âşıklara biri erlik, biri pirlık, biri aşk için Hızır'ın içirdiği içki (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4057); **yağlı kara** (<T. *yağ+lı* + T. *kara*) İle yağ karışımından oluşan, halk arasında yaralara da sürülen tencere kiri (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4123); **yalancı küfte** (<T. *yalan+cı* + Far. *kıfte*) Bulgur, yağ, soğan ve bazı baharatlarla yapılan bir tür köfte (Gökçür, 2012, s. 920); **yedikardaş** (<T. *yedi*+*kardaş*) Büyükeyi da denilen takım yıldızı (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4221); **yeşilbaş** (<T. *yeşil*+*baş*) Yeşilbaşlı yaban ördeği (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4255); **yoğun ine** (<T. *yoğun* + T. *igne*) Çuvaldız (Gökçür, 2012, s. 923); **yüzmara / üz numara** (<T. *yüz* + İt. *numero* > *yüz numara* > *yüzmara*) Ayak yolu, hela, tuvalet (VGKHA-Erciş:273); (Gökçür, 2006, s. 517).

1.3. Fiilimsi Gruplarının Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar

Eylem türünden kelimelerin kök ve gövdelerine belirli eklerin getirilmesiyle cümle içerisinde isim, sıfat ve zarf görevinde kullanılan sözcüklere fiilimsi adı verilir. Fiilimsiler kişi ekleri alıp çekime girmedikleri için yargı bildirmezler. Van ili ağızlarında fiilimsilerin kalıplaşması neticesinde oluşan birleşik adlar elde edilen ürünlerinin içeriğine bağlı olarak 2 başlık altında ele alındı: 1. İsim-Fiil Grubunun Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar. 2. Sıfat-Fiil Grubunun Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar.

1.3.1. İsim-Fiil Grubunun Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar

Ad-fiiller fiil kök ve gövdelerinin karşılıkları oluş, kılış ve durumları şahıs ve zamana bağlı olmadan göstermek üzere -mAk, -mA ve -İş/-Uş ekleri ile kurulan fiil adlarıdır (Korkmaz, 1992, s. 109). Van ili ağızlarında “-İş/-Uş, -mA ve -mAk” ad-fiil eklerini alan fiiller kendilerinden önceki

ad türünden sözcüklerle birlikte isim-fiil grupları teşkil ederler. Bu sözcükler fiillerin geçici adlarını teşkil etme işlevinden zamanla sıyrılarak kalıplaşma neticesinde kalıcı adlar teşkil etmiştir: **don kaldırma** (<T. *don* + T. *kal-dir-ma*) Çocukların oynadıkları bir oyun (Gökçür, 2012, s. 812); **göz yumma** (<T. *göz* + T. *yum-ma*) Saklambaç oyunu (Çalışkan, 2024, s. 93); **gürz kaldırma** (<Far. *gurz* + T. *kalk-dir-ma*) Halk arasında oynanan bir oyun türü (Gökçür, 2012, s.831); **pace sallame** (<Far. *pace* <*bād+caḥ* + T. *sal-(i)g+la-ma*> *sahlama*> *sallama*) Nevruz ya da bayram akşamları nişanlı birinin evinin bacasından başörtüsünü ya da birbirine bağlanmış mendillere iştirilmiş mektubu nişanlısına göndermesi geleneği (Gökçür, 2006, s. 498).

1.3.2. Sıfat-Fiil Grubunun Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar

Aldığı eklerle geçici adlar teşkil eden eklerle isim-fiil; aldığı eklerle sıfatlar türeten eklerle sıfat-fiil adı verilir. Van ili ağızlarında fiilimsilerin kalıplaşması neticesinde oluşan birleşik sözcüklerin büyük bir bölümü sıfat-fiil eklerinin kalıplaşması ile oluşmuş birleşik sözcükler teşkil eder. Çoğunlukla “-An, -Ar, -r, -mAz” sıfat-fiil eklerini alan fiiller kendilerinden önceki ad türünden sözcüklerle birleşip kalıplaşarak birleşik adlar teşkil eder: **balıḥudan** (<T. *balık* + *yut-an*) Balıkçıl kuş (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II.,s. 504); **batançihen** (<T. *bat-an* + *çık-an*> *batançihen*) Vücudu siyah, kanat altları kırmızımsı, ayakları beyaz olan bir yabani ördek türü (Gökçür, 2006, s. 789); **camışkıran** (<Far. *cāmūs*+ T. *kır-an*) Nisan ayının ortalarında görülen soğuk hava (Gökçür, 2012, s.795); (Gökçür, 2006, s. 440); **cebegirmez** (<Ar. *ceyb* + T. +e *gir-mez*) Büyükce bir elma cinsi (Sarica, 2006, s. 36); **çanakkıran** (<T. *çan+ak+kır-an*) Gelincik çiçeği (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.III., s. 1067); **dendögen** (<Far. *den* + T. *dög-en*) Dibek (Çalışkan, 2024, s. 77); **destebozan** (<Far. *deste* + T. *boz-an*) Dikenli bir bitki (Kasımoğlu, 2010, s. 778); **dögerbiçer** (<T. *dög-er* + *biç-er*) Biçerdöver (Çalışkan, 2024, s. 80); **elöpen** (<T. *el* + *öp-en*) Bir kertenkele türü (Çalışkan, 2024, s. 82); **erdögen** (<T. *er* + T. *dög-en*) Geçimsiz, çabuk öfkelenen (kız) (Çalışkan, 2024, s. 83); **erikdeğdiren** (<T. *erik* + T. *değ-dir-en*) Kayısların kızardığı dönemde çıkan bir böcek (Sarica, 2006, s. 57); **erikgezdiren** (<T. *erik* + T. *gez-dir-en*) Kayısların kızardığı dönemde çıkan bir böcek (Çalışkan, 2024, s. 83); **erikkızardan** (<T. *erik* + T. *kız-ar-t-an*) Kayısların kızardığı dönemde çıkan bir böcek (Gökçür, 2006, s. 816); **gulağagiren** (<T. *kulak+a* + T. *gir-en*) Kuyruğu kısaçaklı kulağa girdiğine inanılan, nemli yerlerde yaşayan bir böcek (Sarica, 2006, s. 71); **gurdezen / gurutezen / kurudezen / kurutezen** 1. (<T. *kurut* +e<*en*>*gurdezen*) Kurut ezmeye yarayan alet (Sarica, 2006, s. 71); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 3011); (Gökçür, 2012, s. 866); **gülaçen** (<Far. *gul* + T. *aç-an*) Günebakan (Gökçür, 2006, s. 831); **günebaḥan** (<T. *gün* +e + T. *bak-an*) Ayçiçeği (Gökçür, 2006, s. 831); **hanavkesen** (<Erm. *hanav* + T. *kes-en*) Topraktaki nemi alan bir çayır bitkisi (Gökçür, 2012, s. 833); **itsıçırdan** (<T. *it* +T. *sıç-ır-t-an*) Dikenli bir ot (Gökçür, 2012, s. 847); **kılımdelen** (<Far. *kilim* + T. *del-en*) Bir yerde uzun süre kalan misafir (Gökçür, 2012, s. 858); **kuşatan / guşatan** (<T. *kuş+a+ at-an*) Sapan (Sarica, 2006, s. 97); **külçihartan** (<T. *kül*+T. *çık-ar-t-an*) Tandır külünü çıkarmaya yarayan araç, tandır küreği (Ankay, 2022, s. 38); **namazgılan / namazgilen / namazkılan** (<Far. *nemāz* + T. *kıl-an*) Namazlık, seccade (Ankay, 2022, s. 388); (Sarica, 2006, s. 108); (Gökçür, 2006, s. 494); **sacuzatan** (T. *saç+ uza-t-an*) 1. Pişmiş et içindeki şerit gibi kalın sinirler. 2. Hayvanların sırtındaki kalın damar (Çalışkan, 2024, s. 116); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3510); **südeçalan** (<T. *süt*+e +*çal-an*) Yoğurt mayası (Çalışkan, 2024, s. 119); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X.,s. 3705); **şekerkıran** (<Far. *şeker* + T. *kır-an*) Şeker makası (Sarica, 2006, s. 123); **yerbasan i.** (<T. *yer+bas-an*) Tüm yaratıklar (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI.,s. 4249); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 96); **yëdivëren** (T. *yëdi* + *ver-en*) Yılda birkaç kez çiçek açan gül (Gökçür, 2006, s. 519).

1.4. Ünvan Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar

Kişi adı ile ünvan ya da akrabalık gösteren bir adın eksiz olarak bir araya gelmesiyle oluşmuş sözcük gruplarıdır. Van ili ağızlarında ünvan grubu tarzında oluşmuş birleşik adlar şunlardır

(Korkmaz, 2007:242): **hava ana** (<Ar. *havva* + T. *ana*) Hz. Havva (Bulak, 2015, s. 505); **ilan beyler** (<T. *ylan* + T. *beg+ler*) Bir masal adı (Çalışkan, 2024, s. 135); **temir ağa** Van'da oynanan bir halk oyunu (Gökçür, 2006, s. 511).

1.5. İsnat Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar

İsnat grubu teşkil eden birleşik sözcüklerin bir kısmı birleşik adlar oluşturur: **göğsüduman** (<T. *göğüs+ü* + T. *duman*) Göğüs kısmı kül rengi olan güvercin (Sarıca, 2006, s. 70); **bağrı kara** (<T. *bağır+ı* + *kara*) Bağrı kara, bütün vücudu ise toprak renginde olan bir kuş türü (Gökçür, 2012, s. 787); **yanıkara** (<T. *yan+ı* + *kara*) Sığırdı, attı görülen bir hastalık (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI, s. 4167).

İsnat grubu teşkil eden birleşik adların bir kısmı “+IIk, +IUK” addan ad yapım eklerini alarak çeşitli anlamlarda kavram adları teşkil eden sözcükler türetmiştir: **bêşibirlik** (<T. *beş-i+bir-lik*) Geline nişan töreninde, düğünde takılan beşli altın seti (Gökçür, 2012, s. 805); **evişenlik** (<T. *ev+i* + *Erm. şen+T. +lik*) Evde huzur olma durumu, mutluluk (Gökçür, 2012, s. 817); **üzi ğaralıh** (<T. *yüz+ü* + T. *kara+lık*) Yüzsüzlük (Çalışkan, 2024, s. 127).

1.6. İki Çekimli Fiilin Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar

Türkçede kip ekleri şahıs ekleri ile birlikte fiil kök ya da gövdelerine gelerek onları basit ve birleşik zamanda çekimli hale getirir. Bu kipler içerisinde zaman ifade eden ekler eylemin yapılma zamanını ifade ettiklerinden bildirme kipleri adını alır. Eylemin yapılmasını istek, şart, zorunluluk ve emir şeklinde ifade eden kipler ise tasarlama kipleri adı adını alır. Bildirme ve tasarlama kipleri Türk dilinin tarihi ve çağdaş birçok lehçelerinde olduğu gibi zamanla çeşitli şekillerde kalıplaşarak birleşik adlar teşkil ederler. Van ili ağızlarında görülen geçmiş zaman ve emir kip ekleri ile çekimlenmiş kimi sözcüklerin zamanla kalıplaşarak yeni birleşik adlar teşkil ettiği görülür: **alvêr** (<T. *al- + ver-*) Alış-veriş (Gökçür, 2006, s. 431); (Yılmaz, 2016, s. 255); **batdi batdi** (<T. *bat-di bat-di*) Yüzük ve bez parçası ile oynanan bir oyun türü (Gökçür, 2012, s. Erciş 789); **çitğırıldım** (<çit “ses taklidi k.” + T. *kır-ıl-dı-m*) Nazik, aşırı dayanıksız (Oğur, 2019, s. 268); **dediğodi** (<T. *de-di+ko-du*) Dedikodu (Oğur, 2019, s. 273); **kapdikaçdi** (<T. *kap-tı + T. kaç-tı*) Kaptıkaçtı, bir tür hırsızlık (Gökçür, 2006, s. 476); **kesbiç** (T. *kes- + biç-> kesbiç*) Kız evi ile oğlan evi arasındaki başlık parası anlaşması (Sarıca, 2006, s. 89); (Gökçür, 2012, s. 856); (Gökçür, 2006, s. 479); (Kayaçelebi, 1990, s. 176); **zırpçılıhdi** (çırp “ses taklidi k.” + T. *çık-di*) Ani gelen misafir, davetsiz gelen misafir (Gökçür, 2012, s. 925).

1.7. Farsça Kurallara göre Oluşturulmuş Terkiplerin Kalıplaşması Sonucu Oluşan Birleşik Adlar

Arapçada olduğu gibi Farsçada izafet terkipleri tamlananın (muzaf) önce, tamlayanın ise (muzafün ileyh) sonra gelmesi ile oluşur. Bu tür terkiplerde ilk sözcüğün sonuna kesre işareti konur (Timurtaş, 1993: 173). Farsçadaki izafet terkiplerine göre oluşturulmuş kimi birleşik sözcükler Van ili ağızlarında kalıplaşmış olarak kullanılır. Farsça izafet terkipleri ile oluşturulmuş birleşik sözcükler aşağıda belirtilmiştir:

avşur (Far. *ab-ı şur*) Tuzlu su (Ankay, 2022, s. 332); **bâdimurad** (<Far. *bâd + Ar. murâd*) Dilek rüzgârı (Bulak, 2015, s. 479); **badisaba** (<Far. *bâd + ı “terkip i’si + Ar. şabâ*) Serin ve tatlı esen bahar rüzgârı, badisaba (Gökçür, 2012, s. 419); **birdobelele** (<Ar. *burc + ı (terkip ünlüsü) + T. belele*) Karışık renkteki güvercin (Sarıca, 2006, s. 31); **destibala** (<Far. *dest-i + T. bala*) Küçük testi (Sarıca, 2006, s. 49); (Derleme Sözlüğü-Van, C.XII, s. 4484); **‘efi umumiye** (<Ar. *afi-ı umûmîyye*) Genel af (Gökçür, 2006, s. 452); **sılayirahim** (<Ar. *şila-yı rahîm*) Sılayı rahim, kavuşma (Gökçür, 2006, s. 504); **vedibeht** (<Ar. *va’d-i Far. baht*) Evlenme çağı gelmiş genç (Ankay, 2022, s. 407); **zehrimar** (<Far. *zebr + Far. i “terkip ünlüsü” + Far. mār*) Yılan zehri (Sarıca, 2006, s. 143).

2. Birleşik Sıfatlar

En az iki sözcüğün belirli kurallar içerisinde bir araya gelip yeni bir sözcüğü karşılamasıyla oluşan sözcükler sıfat görevinde kullanıldığı takdirde birleşik sıfat olur. Van ili ağızlarında birleşik sıfatların oluşumu aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir:

2.1. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar

Sıfat durumdaki sözcükle ad konumundaki sözcük birleşip yeni bir kavramın niteleyicisi olarak yeni bir sözcük teşkil ettiği durumlarda oluşan birleşik sıfatlardır. Van İli ağızlarında sıfat tamlaması yoluyla oluşmuş ve sıfat olarak kullanılan birleşik sıfatlar şunlardır: **ağbaş** (<T. *ak*+ *baş*) Saçları beyaz, yaşlı (Sarica, 2006, s. 19); **ağır ayak** (<T. *ağır*+*ayak*) Tembel, ağır canlı, vurdumduymaz (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 1); **ağır çek** (<T. *ak* +T. *bürçek*) Saçları ağarmış, ihtiyar (Sarica, 2006, s. 19); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 91); **betasıl** (<Far. *bed* + Ar. *aşl*) aslı) Soysuz, aslı olmayan (Kayaçelebi, 1990, s. 485); **biğaç** (<T. *bir*+*kaç*> *biğaç*) Birkaç (Ankay, 2022, s. 336); **bi cıncıh** (<T. *bir cın+ık*> *bi cıncıh*) Azıcık (Gökçür, 2006, s. 791); (Gazioğlu, 2007, s. 414); **bi kırtık** (<T. *bir kır-(ı)t-(ı)k*> *bi kırtık*) Birazcık, çok az (Sarica, 2006, s. 31); (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 686); **bi tevür** Başka çeşit, bir çeşit (Gökçür, 2012, s.793); **bitke** (<ET. *bir* + ET. *tikkü*> *tike*> *bir tike bitike*> *bitke*) Bir tike, biraz, azıcık (Bulak, 2015, s. 483); **boş böğür** (<T. *boş* + T. *böğür*) Böğürün ege ve kalça kemikleri arasındaki boş kısmı (Çalışkan, 2024, s. 68); **çetelegulağ** (<T. *çetele* <çet-el-e “kesik, kertik”, Gülensoy, 2007, s. 233) +T. *gulağ*) Kepçe kulaklı, kulakları büyük ve dışa doğru sarkık olan (Gökçür, 2012, s. 803); **egsiketek / eksiketek** argo. Zavallı kadın (Sarica, 2006, s. 55); (Kayaçelebi, 2018, s. 48); **etbaş** (T. *et*+*baş*) Kalın kafalı, geç algılayan (Çalışkan, 2024, s. 84); **gılbaş** (<T. *kıl*+T. *baş*) Kel (Sarica, 2006, s. 66); **hêçsağ** (<Far. *hîç* + T. *sağ*) Varlığı anlaşılmayan, ölü (Ankay, 2022, s. 365); **koç avuç** (<T. *koş-a*>*koşa*>*koça*> *koç* + T. *avuç*) İki avucun birleşmesi (Sarica, 2006, s. 93); **sağcan** (<T. *sağ* + Far. *cān*(lı)) Sağlıklı, esen (Oğur, 2019, s. 323); (Ankay, 2022, s. 394); **tulabacağ** (Far. *tula*+ *bacak*> *tulabacağ*) Kısa boylu, bücür (Gökçür, 2012, s. 914); **yarımcı** ve (<T. *yarım* + Far. *cān*) Hastalıklı (kişi, birey) (Sarica, 2006, s. 139); **yeni yetme** (<T. *yeni* + *yette*) Yeni yetişen delikanlı (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4247).

Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi (Korkmaz, 2007:347) Van İli ağızlarında da birleşik sıfatların bir bölümü bir sıfatla “+II +IU” eklerini almış bir adın ya da yan yana kullanılan iki ada “+II +IU” sıfat eklerinin getirilmesiyle oluşur: **ağbırçekli** (<T. *ak*+*bürçek*+*li*) Saçı sakalı ağarmış insan (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 86); **alağızlı** (<T. *al*+*ağız*+*lı*) Ara bozucu, boşboğaz, geveze, ikiyüzlü, döneke (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 171); **dargözli** (<T. *dar* + T. *göz*+*li*) Cimri (Çalışkan, 2024, s. 76); **delikanni** ve (<T. *deli* + *kan*+*lı*) Delikanlı, çocukluk çağından çıkmış, bülûğa ermiş genç erkek (Gökçür, 2006, s. 448); **ikicanlı** (T. *iki* + Far. *cān*+T.+*lı*) Gebe (Sarica, 2006, s. 81); (Derleme Sözlüğü-Van, C.XII., s. 4523); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C .III., s. 94); **ğuş akıllı** (<T. *kuş* + Ar. ‘*akl*’ + T. +*lı*) doğru düşünemeyen, akılsız (Çalışkan, 2024, s. 61); **itcanlı** Çok dayanıklı, her türlü sıkıntıya katlanan kimse (Çalışkan, 2024, s. 152); (Gazioğlu, 2007, s. 172).

2.2. İsnat Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar

İsnat grubu teşkil eden birleşik sözcüklerde iyelik ekini alan ad türünden birinci sözcükler ikinci sözcüğe isnat edilmek suretiyle yeni kavramlar türetir. Van İli ağızlarında isnat grubu yoluyla oluşmuş ve sıfat görevinde kullanılan birleşik sıfatlar şunlardır **ağzı kara** (<T. *ağız*+*ı* + T. *kara*) Kötü, kara haber vermekten hoşlanan kimse (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 118); **ağzı yavrusu** Yavrusuna kusan kuşun gagasının her iki tarafında oluşan iz (Sarica, 2006, s. 19); **ağzı yomlu** (<T. *ağız*+*ı* + Ar. *yumn*+T.+*lu*) Ağzı uğurlu, söz uğurlu kimse (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.I., s. 121); **başı yığınağlı** Başı kalabalık (Bulak, 2015, s. 480); **başı bağlı** Nişanlı kız (Çalışkan, 2024, s. 65); **başı**

belali (<T. *baş+ı* + Ar. *bela*+T. *lı*) Bahtsız, zavallı (Çalışkan, 2024, s. 65); **başı böyük** (<T. *baş+ı* + T. *büyük*) Talihsiz, bahtsız (Çalışkan, 2024, s. 65); **başı yimişah** (<T. *baş+ı* + T. *yum-(u)ş+a-k*) İyi niyetli, uysal (Çalışkan, 2024, s. 65); **boynuburuk** (<T. *boyun+u* + T. *bur-uk*) Yetimlikten dolayı üzgün (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 746); **burnu kıof** (<T. *burun+u* + T. *kof*) Burnu büyük (Sarica, 2006, s. 35); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 92); **eli yüngül** (<T. *el+i* + ET.<*yeñil* “hafif”> *yüngül*) Eli hafif, başladığı işi çabuk bitiren (Sarica, 2006, s. 56); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 93); **ğarnıaçığ** (<T. *karın+ı* T. *aç-ık*) Yoksul (Sarica, 2006, s. 63); **ğarnıyoğun** (<T. *karın+ı* *yoğun*) Şişman (Sarica, 2006, s. 63); **gödanı büyük** (<T. *köt+en+i* + T. *büyük*) Yemek çok yiyen (kimse) (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 93); **gözi yassı** Kendisine yapılan haksızlıklar karşısında sessi kalan (kimse) (Çalışkan, 2024, s. 151); **gözi yumuḥ** Beceriksiz, kurnaz olmayan (kimse) (Çalışkan, 2024, s. 93); **kanı savuḥ** (<T. *kan+ı* *soğ-u-k*) Soğukkanlı, soğuk kimse (Çalışkan, 2024, s. 102); **kanı şirin** (<T. *kan+ı* + Far. *şîrîn*) Sıcakkanlı, cana yakın (Çalışkan, 2024, s. 102); **saçibuçuḥ** (<*saç+ı* T. *buç-uk*) Günahkar kadın (Gökçür, 2012, s.892); **tahtası eksik** Akıllı kıt, budala, aptal (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 95); **üzi gara** Yüzü kara, utanılacak iş yapana (kimse) (Çalışkan, 2024, s. 127); **üzi yimişah** Kendisinden isteneni geri çeviremeyen, hayır diyemeyen (Çalışkan, 2024, s. 127); **üzü güleş** (<T. *yüz+ü* + T. *gül-eç*) Güler yüzlü (Bulak, 2015, s. 553);

İsnat grubu teşkil eden birleşik adların bir kısmı +II / +IU” addan ad yapım eklerini alarak vasıf belirten birleşik sıfatlar teşkil eder: **başı yığınaḥlı** (<T. *baş+ı* +T. *yığ-ı-n-ak+lı*) Başlı kalabalık (Bulak, 2015, s. 480); **götü boklu** Yaşca küçük olan (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III. s. 94); **kuyruḡunişanlı** (<T. *kuyruk+u* + Far. *nişān+ T. +lı*) kuyruğunun bir veya iki teleği siyah olan güvercin (Sarica, 2006, s. 98).

Van ili ağızlarında isnat grubu şeklinde oluşan kimi birleşik sözcüklerde birinci isme getirilen iyelik eklerinin düşürüldüğü, isnat gruplarının Türkiye Türkçesinde olduğu gibi (Banguoğlu, 1990, s. 508; Ergin, 1985, s. 392) eksiz oluşturulduğu görülür: **dimdikbeyaz** (*dimdik+i+ Ar. beyaz*) Gagası beyaz olan güvercin (Sarica, 2006, s. 51); **dimdiksiyah** (*dimdik+i+ Ar. siyah*) Gagası siyah olan güvercin (Sarica, 2006, s. 51); **elküt** (<T. *el+i+ küt*) Beceriksiz, yetenezsiz, sakar (Sarica, 2006, s. 56); (Gökçür, 2006, s. 815); **evḥarab** (<T. *ev+i+ Ar. ḥarab*) Kötü huylu (Gökçür, 2012, s.817); **evşennik** (<T. *ev+i+ Erm. şen+T.+lik*) Mutlu, huzurlu olan (kimse), neşeli (Gökçür, 2012, s. 817).

2.3. Sıfat-fiil Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar

Sıfat-fiil eklerinin kalıplaşmasıyla oluşan birleşik sözcüklerin bir kısmı sıfat görevinde kullanılır: **azdamşan** (<T. *aş+ T. damış-an*) Az konuşan, konuşmayı, sohbet etmeyi sevmeyen (kimse) (Sarica, 2006, s. 25); **pergelbozan** (<Far. *pergār / pergal+ T. boz-an*) Evin huzurunu ve düzenini bozan, uyumsuz davranan (kimse) (Kayaçelebi, 1990, s. 470); **üzegelen** (<T. *yüz+e T. gel-en*) Seçkin (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4084).

3. Birleşik Zarflar

Ad türünden iki ya da daha fazla sözcüğün bir araya gelip cümle içerisinde zarf görevinde kullanılan birleşik sözcüklerdir. Van ili ağızlarında birleşik sözcük teşkil edip zarf görevinde kullanılan sözcükler şunlardır:

3.1. Belirtisiz Ad Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar

Van ili ağızlarında belirtisiz ad tamlaması yoluyla oluşturulmuş kimi birleşik sözcükler zarf görevinde kullanılır: **gözkesimi** (<T. *göz+ T. kes-im+i*) Göz kararı, oranlama (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VI., s. 2182); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 94); **sözgelimi** (<T. *söz+ T. gel-im+i*) Örnek olarak, söz gelişi, mesela (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.X., s. 3685).

3.2. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar

Van ili ağızlarında sıfat tamlaması yoluyla oluşturulmuş kimi birleşik sözcükler zarf görevinde kullanılır: **birez** (<T. *bir+aṣ*> *birez*) Biraz (Ankay, 2022, s. 337); **bögün** (<T. *bu+gün*) Bugün (Sarica, 2006, s. 34); (Gökçür, 2012, s. 500); (Kasımoğlu, 2010, s. 776); **bürgün** (<T. *o+bir+gün*> *öbür gün*> *bürgün*) Öbürün, yarından sonraki gün (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 827); (Gökçür, 2012, s.794); **bikere** (<T. *bir + Ar. kerre*) Artık, bu defa, bundan sonra (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.II., s. 689); **heralda** (<Far. *her + Ar. ḥāl + T. +de*) Herhalde, büyük bir ihtimalle (Kasımoğlu, 2010, s. 782); **dar vaḥit** Akşamın geç vakitleri (Çalışkan, 2024, s. 76); **yalıncat** (<T. *yalın+kat*) Tek kat, hafif, ince (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.XI., s. 4146); **yarı gece** Gece yarısı (Bulak, 2015, s. 555); **yarım ağız** İteksizce, gönülsüzce, içten gelmeksizin (Çalışkan, 2024, s. 129).

3.3. Kısaltma Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar

Bu gruptaki birleşik sözcükler cümle niteliğindeki dil unsurlarının ya da sözcük gruplarının zamanla yıpranması ya da kalıplaşması sonucunda oluşmuştur. Bu tür sözcük grupları çoğunlukla zarf görevinde kullanılır. Van ili ağızlarında kısaltma grubu kalıbında oluşan birleşik adlar şunlardır:

boydan boya Bir şeyin alt ve üst noktaları arasındaki uzaklık, uçtan uca (Oğur, 2019, s. 261); **üz üze** Yüz yüze, karşı karşıya (Çalışkan, 2024, s. 127); **ğarni burnunda** (<T. *karın +1 burun+u+n+da*) Doğum yaklaşmış (olan) (Çalışkan, 2024, s. 87); **üzi guyli** Yüz üstü, yüzü üzerine (Çelebioğlu, 2019, s. 185).

3.4. İsim-Fiil Grubunun Kalıplaşmasıyla Oluşan Birleşik Zarflar

Van ili ağızlarında ad-fiillerin kalıplaşması neticesinde oluşan birleşik sözcüklerin bir kısmı zarf görevinde kullanılır: **ğapı bağlama** (T. *kapı + T. bağ+la-ma*) Bir ailenin bütün fertleriyle başka bir eve misafirliğe gitmesi (Gökçür, 2006, s. 822); **tepe kalam** (<T. *tepe + T. kala-ma*) Tepeleme, dopdolu, ağzına kadar dolu, yanlarından taşıp dökülecek biçimde (Gökçür, 2006, s. 512).

4. Birleşik Zamirler

Ad türünden iki ya da daha fazla sözcüğün bir araya gelip cümle içerisinde zamir görevinde kullanılan birleşik sözcüklerdir. Van ili ağızlarında birleşik sözcük teşkil edip zamir görevinde kullanılan sözcükler şunlardır: **filankes** (<Ar. *fulān + Far. kes*) Falanca kimse (Gökçür, 2006, s. 459); **obirsi** (*o + bir+i+si*> *obirsi*) Öbürü (Bulak, 2015, s. 524); (Gökçür, 2006, s. 495); **öbiri / obiri** (<T. *o+bir+i*) Öbürü, öteki (Gökçür, 2006, s. 495); (Oğur, 2019, s. 317); **hêçkes / hêşkes** (<Far. *hiç + kes*) Hiç kimse (Oğur, 2019, s. 297); **hêssat** (<Far. *hiç + Ar. zāt*) Hiçbir şey (Oğur, 2019, s. 299).

5. Birleşik Fiiller

Ad soylu bir sözcük ile etmek, eylemek, olmak yardımcı fiillerinin birleşmesinden ya da iki farklı fiil şeklinin anlamca kaynaşmasından oluşmuş olan fiillere birleşik fiil denir (Korkmaz, 1992, s. 27). Van İli ağızları dil incelemelerindeki söz varlıkları incelendiğinde ad soylu sözcüklere etmek, eylemek, olmak ve kılmak yardımcı fiillerinin getirilmesi ile oluşan birleşik fiiller tespit edilmiştir. İki fiilin anlamca kaynaşmasıyla oluşmuş birleşik fiiller başlığı altında sadece yeterli birleşik fiili örnekleri tespit edilmiştir. Van ili ağızlarında ad soylu bir sözcükle yardımcı fiillerin bir araya gelmesiyle oluşmuş birleşik fiiller aşağıda belirtilmiştir:

5.1. Yardımcı Fiillerle Oluşturulan Birleşik Fiiller

5.1.1. Etmek Yardımcı Fiiliyle Oluşmuş Birleşik Fiiller

aḥ vaḥ et- (<ah + Ar. *vaḥ + T. et-*) Pişman olmak (Çalışkan, 2024, s. 60); **ahzar et-** (<ah+u+Far *ḡār + T. et-*) Ahuzar etmek, feryat ve figan etmek (Kasımoğlu, 2010, s. 776); **alver et-** (<T. *al- + T. ver- + T. et-*) Durum değerlendirmesi yapmak (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 91); **and et-** (<T. *and + et-*) Yemin etmek (Çalışkan, 2024, s. 62); **avum avum et-** (<T. *uv-(u)m uv-(u)m + et-*) Parça parça etmek (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C. III., s. 92); **bağ**

êt- (<T. *bağ* + T. *et-*) Hayvanlara verilen otu bağ hâline getirmek (Gökçür, 2006, s. 434); (Ankay, 2022, s. 333); **bası et-** (<T. *bas-ı* + *et-*) Doldurmak, basmak (Bulak, 2015, s. 480); **başah et-** (<T. *baş+ak* + *et-*) Tarlada ekinler toplandıktan sonra geriye kalanları toplamak (Çalışkan, 2024, s. 64); **baş et-** (<T. *baş* + *et-*) Başa çıkmak, üstesinden gelmek (Gökçür, 2006, s. 435); **bedduva et-** (<Far. *bed* + Ar. *du'a* + T. *et-*) Beddua etmek (Ankay, 2022, s. 335); **befat ed-** (Ar. *vefāt* + T. *et-*) Vefat etmek (Bulak, 2015, s. 480); (Oğur, 2019, s. 258); **bend et-** (<Far. *bend*+T. *et-*) Bağlamak (Çalışkan, 2024, s. 66); **berdar et-** (<Far. *ber-dār* + T. *et-*) Asmak, idam etmek (Kasımoğlu, 2010, s. 776); **cehd et-** (<Ar. *cehd*+ T. *et-*) Gayret etmek, çabalamak (Çalışkan, 2024, s. 71); **cem et-** (<Ar. *cem'* + T. *et-*) Toplamak (Bulak, 2015, s. 485); **çüt et-** (<Far. *cuft* + T. *et-*) Çift sürmek (Kasımoğlu, 2010, s. 778); **dalda et-** (<Moğ. *dalda*+ T. *et-*) Gölge etmek, ışığa engel olmak (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IV., s. 1341); **dav et-** (<Ar. *da'va* > Far. *da'vā* +T. *et-*) Kavga etmek, mücadele etmek (Gökçür, 2006, s. 808); **değvat et-** (<Ar. *da'vet* + T. *et-*) Davet etmek (Çalışkan, 2024, s. 76); **deremet et-** (<Far. *derāmed* + T. *et-*) Yardım etmek (Çalışkan, 2024, s. 77); **dor et-** (<Ar. *devr*> *dor* + T. *et-*) Sıraya koymak (Gökçür, 2006, s. 812); **'ef et-** (<Ar. *'afv* + T. *et-*) Affetmek (Gökçür, 2006, s. 452); **ehd et-** (<Ar. *'ahd* + T. *et-*) Ahd etmek, yemin etmek (Çalışkan, 2024, s. 82); **ehmal et-** (<Ar. *ihmāl*+ T. *et-*) İhmal etmek (Kayaçelebi, 1990, s. 490); **elegeder et-** (<Ar. *'alāka ve Far. dār ile 'alāka-dār* + T. *et-*) İlgilendirmek, alakadar etmek (Kayaçelebi, 1990, s. 471); **el et-** (T. *el* + *et-*) El sallamak (Çalışkan, 2024, s. 82); **elhazar et-** (<Ar. *el-hāzer* + T. *et-*) Bıkmak, illallah etmek, uzak olmaya çalışmak (Kayaçelebi, 2018, s. 20); **edam et-** (<Ar. *i'dām* + T. *et-*) İdam etmek (Gökçür, 2006, s. 452); **êškere et-** (<Far. *âşkār – âşkāre* + T. *et-*) Aşikâr etmek, belli etmek, ortaya çıkarmak (Gökçür, 2012, s. 818); **êynat et-** (<Ar. *i'nāt* + T. *et-*) İnat etmek, ayak diremek (Gökçür, 2012, s. 819); **ğargış ed-** (<T. *karış* + T. *et-*) Beddua etmek (Ankay, 2022, s. 354); **gānhāt et-** (<Ar. *kanā'at*+ T. *et-*) Kanaat etmek, yetinmek (Gökçür, 2006, s. 823); **ğeydéd-** (<Ar. *qayd* + T. *et-*) Kaydetmek (Oğur, 2019, s. 291); **hāl et-** (<Ar. *hāl* + T. *et-*) Yakışksız davranmak (Gül, 2023, s. 107); **hamur et-** (<Ar. *hamīr* + T. *et-*) Hamur yapmak, hamur hazırlamak (Gökçür, 2006, s. 466); **havas et-** (<Ar. *heves* + T. *et-*) Heves etmek, heveslenmek (Çalışkan, 2024, s. 96); (Kasımoğlu, 2010, s. 781); **hāmır et-** (<Ar. *hamīr* T. *et-*) Hamur etmek (Oğur, 2019, s. 300); **henek et- / henek et-** (<*henek* + T. *et-*) Şaka yapmak (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VII., s. 2339); **herman ed-** (<Far. *harmen – hirmen*+ T. *et-*) Harman yapmak (Ankay, 2022, s. 366); **hesutluğ et-** (<Ar. *hasūd*+T. *+luk* + T. *et-*) Kıskanmak (Çalışkan, 2024, s. 57); **höküm et-** (<Ar. *hukm*+T. *et-*) Hiddetlenmek, hiddetlenip emir vermek (Çalışkan, 2024, s. 100); **hörmet et-** (<Ar. *hurmet* + T. *et-*) Hürmet etmek, saygı duymak (Çalışkan, 2024, s. 100); **huruc et-** (Ar. *hurūc*+ T. *et-*) Çıkmak (Çalışkan, 2024, s. 100); **kar et-** (<Far. *kār* + T. *et-*) Etkilemek, işlemek, dokunmak (Gökçür, 2012, s. 850); (Gökçür, 2006, s. 476); **kefin defin et-** (<Ar. *kefen* + Ar. *defn* + T. *et-*) Ölüyü gömmek, toprağa vermek (Gökçür, 2012, s. 854); **malamat et-** (<Ar. *melāmet* + T. *et-*) Birinin ayıbını açığa çıkararak onu utanacak duruma sokmak (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IX., s. 3111); (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 95); **mennik et-** (<T. *men / ben+lik et-*) Kibirlenmek (Çalışkan, 2024, s. 109); **mesref ed-** (<Ar. *maşraf* + T. *et-*) Masraf etmek (Oğur, 2019, s. 312); **mırdar et-** (<Far. *murdār* + T. *et-*) Mırdar etmek, ziyan etmek, boş yere harcamak, öldürmek (Gökçür, 2012, s. 455); **moğat et-** (<Ar. *mukayyed*+ T. *et-*) Mukayyet olmak, sahip çıkmak (Çelebioğlu, 2019, s. 184); **muğat et-** (<Ar. *mukayyed*+T. *et-*) Korumak, göz kulak olmak, mukayyet olmak (Çalışkan, 2024, s. 110); **muhaceret ed-** (<Ar. *muhāceret*+ T. *et-*) Göç etmek (Ankay, 2022, s. 387); **nesib et-** (<Ar. *naşib* + T. *et-*) Nasip etmek (Oğur, 2019, s. 315); **nécét-** (<T. *ne+ce* + *et-*) Ne etmek ne yapmak (Gönen, 2003, s. 268); **néd-** (<T. *ne* + *et-*) Ne yapmak ne etmek (Ankay, 2022, s. 388); **partoz et-** (<Fr. *battuse*+ T. *et-*) Patoz ile buğday başağını sapından ayırmak, patoz etmek (Gökçür, 2006, s. 497); **pay et-** (<Far. *bag*> *pay* + T. *et-*) Bölüştürmek (Oğur, 2019, s. 320); **pervaz et-** (<Far. *pervāz* + T. *et-*) Uçmak (Çalışkan, 2024, s. 114); **puç et-** (<Far. *pūç* + T. *et-*) Çürütmek, kör etmek (Bulak, 2015, s. 529); **rusvay et-** (<Far. *rusvā – rusvāy*+ T. *et-*) Rezil etmek, aşağılamak (Çalışkan, 2024, s. 116); **salıh et-** (<T. *sal-(i)k* + *et-*) Anlatmak, tarif etmek

(Çelebioğlu, 2019, s. 185); **ses ét-** (<T. *ses* + *et-*) Gürültü çıkarmak (Oğur, 2019, s. 325); **söhhbet éd-** (<Ar. *ṣuḥbet* + *T. et-*) Sohbet etmek (Ankay, 2022, s. 398); **sukut ét-** (<Ar. *sukūt* + *T. et-*) Susmak (Gökçür, 2006, s. 506); **ṣahadlīh et-** (<Ar. *ṣāhid* + *T. +lik* + *T. et-*) **Şahitlik**, tanıklık etmek (Çalışkan, 2024, s. 119); **şıvan ét-** (<Far. *ṣiven* + *T. et-*) Ağlayıp yas tutma (Gökçür, 2012, s. 904); **taya et-** (<Far. *taya* + *T. et-*) Yığın hâline getirmek (Bulak, 2015, s. 547); (Ankay, 2022, s. 401); **tegib et- i.** (<Ar. *taḳīb* *T. et-*) Takip etmek (Sarica, 2006, s. 129); **teḥsim et-** (<Ar. *takṣīm* *T. et-*) Bölmek, taksim etmek (Bulak, 2015, s. 547); **temam et-** (<Ar. *temām* + *T. et-*) Tamamlamak (Çalışkan, 2024, s. 123); **temenna et-** (<Ar. *temenni* > *temennā* + *T. et-*) Eli başa götürüp selam vermek (Kasımoğlu, 2010, s. 788); **tenezil ét-** (<Ar. *tenezzul* + *T. et-*) Tenezzül etmek (Gökçür, 2012, s. 909); **tezbēh ét-** (<Ar. *tesbīh* + *T. et-*) Tesbih çekmek (Ankay, 2022, s. 403); **tımar ét-** (<Far. *tīmār* + *T. et-*) Binek hayvanlarının kıllarını, derisini temizlemek (Gökçür, 2006, s. 513); **tovba et-** (<Ar. *tevbe* + *T. et-*) Tövbe etmek (Kasımoğlu, 2010, s. 788); **toy ét-** (<T. *toy* + *T. et-*) Düğün yapmak, düğünde oynamak (Gökçür, 2006, s. 514); **ved et-** (<Ar. *va'd* + *T. et-*) Vaat etmek (Çalışkan, 2024, s. 128); **yolçi ét- / yolci ét-** (<T. *yol* + *cu* + *T. et-*) Uğurlamak, yola salmak (Gökçür, 2006, s. 520); (Ankay, 2022, s. 412); **zayêt-** (<Ar. *ṣāy* + *T. et-*) Zayi etmek, kayıp vermek (Bulak, 2015, s. 559); **zen ét-** (<Ar. *ẓann* + *T. et-*) Zannetmek (Ankay, 2022, s. 413); **zerar ét-** (<Ar. *ẓarar* + *T. et-*) Zarar etmek (Gökçür, 2006, s. 522); **zihur ét-** (<Ar. *ẓuhūr* + *T. et-*) Zuhur etmek, ortaya çıkmak (Gökçür, 2012, s. 926).

5.1.2. Olmak Yardımcı Fiiliyle Oluşmuş Birleşik Fiiller

‘acız ol- / ācız ol- (<Ar. *‘ac̣* + *T. ol-*) Aciz olmak, bıkmak (Bulak, 2015, s. 474); (Ankay, 2022, s. 328); **ağbat ol-** (<T. *āḡ* + *Far. baḥt* + *T. ol-*) Ak bahtlı olmak, mutlu ve bahtiyar olmak (Gökçür, 2012, s. 781); **anzaz ol-** (<Fr. *angoisse* + *T. ol-*) **Huysuz** hırçın olmak (Sarica, 2006, s. 22); **baba ol-** (<Ar. *veba* > *baba* + *T. ol-*) Dert olmak, vücuna onulmaz hastalık olmak (Gökçür, 2012, s. 786); **bermurat ol-** (<Far. *ber* + *Ar. murād* + *T. ol-*) Arzusuna kavuşmak (Kasımoğlu, 2010, s. 776); **beyurd ol-** (<Far. *bī* + *T. yurt* + *T. ol-*) Evsiz, yurtsuz olmak (Çalışkan, 2024, s. 67); **cem ol-** (<Ar. *cem* + *T. et-*) Birleşmek, çiftleşmek, toplanmak (Gökçür, 2006, s. 441); **çılğısız ol-** (<Ar. *çılğıs* + *T. ol-*) Görgüsüzce davranmak (Van Kültür ve Turizm Envanteri, 2019, C.III., s. 92); **elek ol-** (<T. *ele-ke* + *ol-*) Elenmek (Gökçür, 2006, s. 454); **ğeybol-** (<Ar. *ğayb* + *T. ol-*) Kaybolmak (Çalışkan, 2024, s. 89); **ğeyil ol-** (<Ar. *kaʿīl* + *T. ol-*) Razi olmak (Çalışkan, 2024, s. 89); **heyran ol-** (<Ar. *ḥayrān* + *T. ol-*) Hayran olmak, çok beğenmek (Çalışkan, 2024, s. 98); **kuruz ol-** (<Ar. *kurūz* + *T. ol-*) Kumarda tüm parasını yitirmek (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.VIII., s. 3011); **lal ol-** (<Far. *lāl* + *T. ol-*) Bilincini kaybetmek, kendinden geçmek, konuşamaz hâle gelmek (Bulak, 2015, s. 517); **malamat ol-** (<Ar. *melāmet* + *T. ol-*) Mahcup olmak, rezil olmak (Çalışkan, 2024, s. 108); **meğel ol-** (<Ar. *muğall* > *meğel* + *T. ol-*) Koyun, keçi, kuzu gibi küçükbaş hayvanlar için) Kırdı, yaylada uzanıp dinlenmek (Gökçür, 2012, s. 751); **mank ol-** (<Kır. *mank* + *T. ol-*) Sersem olmak (Derleme Sözlüğü-Erciş, C.IX., s. 3124); **mezemmetli ol-** (<Ar. *mezemmet* + *T. +li* + *T. ol-*) Kıymete binmek, değerlenmek (Çalışkan, 2024, s. 109); **muḳat ol-** (<Ar. *muḳayyed* + *T. ol-*) Mukayyet olmak, sahip çıkmak (Gökçür, 2012, s. 876); **mırdar ol-** (<Far. *murdār* + *T. ol-*) (Hayvanlar için) Ölmek, can vermek (Gökçür, 2012, s. 404); **muberek ol-** (<Ar. *mubārek* + *T. ol-*) Mübarek olmak (Oğur, 2019, s. 314); **muḳat ol-** (<Ar. *muḳayyed* + *T. ol-*) Mukayyet olmak, korumak, gözetmek (Kasımoğlu, 2010, s. 784); **muteber ol-** (<Ar. *muʿteber* + *T. ol-*) İnanılır olmak, güvenilir olmak (Kasımoğlu, 2010, s. 784); **nāmurat ol-** (<Fa. *nā* + *Ar. murād* + *T. ol-*) Muradına erememek (Gökçür, 2012, s. 880); **puç ol-** (<Far. *pūç* + *T. ol-*) Kör olmak, içi boş olmak (Bulak, 2015, s. 529); **rusvay ol-** (<Far. *rusvā* – *rusvāy* + *T. ol-*) Mahcup olmak, rezil olmak (Çalışkan, 2024, s. 116); **sahab ol-** (<Ar. *ṣāḥib* + *T. ol-*) Sahip çıkmak, korumak, kayırmak (Çalışkan, 2024, s. 116); (Gökçür, 2006, s. 502); **salih ol-** (<Ar. *ṣalīḥ* + *T. ol-*) Güvenilir olmak (Gökçür, 2006, s. 502); **serfiraz ol-** (<Far. *ser* “baş” + *efrāz* “yükselten” > *serefrāz* > *serfirāz* + *T. ol-*) Mutlu ve bahtiyar olmak (Gökçür, 2012, s. 896); **sevündürāk ol-** (<T. *sev-(ü)n-dür-ek* + *T. ol-*)

Çok sevinmek (Sarica, 2006, s. 119); (Derleme Sözlüğü-Van, C.XII., s. 4686); **som ol-** (<OT. *son* > *T. som* + *ol-*) Kaskatı kesilmek (Çalışkan, 2024, s. 119); **süküt ol-** (<Ar. *süküt* + *T. ol-*) Sakinleşmek, dinginleşmek (Bulak, 2015, s. 288); **şek ol-** (<Ar. *şakḳ* + *T. ol-*) (Ağaç, katı nesneler için) Çatlayıp ikiye ayrılmak (Çalışkan, 2024, s. 120); **tamam ol-** (<Ar. *temām* + *T. ol-*) Ölmek, vefat etmek (Gökçür, 2012, s. 382); **temam ol-** (<Ar. *temām* + *T. ol-*) Tamamlanmak (Çalışkan, 2024, s. 123); **teslim ol-** (<Ar. *teslīm* + *T. ol-*) Ölmek, can vermek (Gökçür, 2012, s. 910); **tevekkeli ol-** (<Ar. *tevekkül* > *tevekkel* + *i* > *tevekkeli*) Birdenbire olmak, bir anda gerçekleşmek, aniden, rastgele olmak (Gökçür, 2006, s. 512); **tezkere ol-** (<Ar. *tezḳêre* > *tezkere* + *T. ol-*) Terhis olmak, tezkere almak (Gökçür, 2006, s. 513); **yaḥçı ol-** (<ET. *yakṣi* > *yaḥçı* + *ol-*) **İyileşmek** (Bulak, 2015, s. 555); **yesir ol-** (<Ar. *esir* + *T. ol-*) Esir olmak (Kayaçelebi, 1990, s. 494); **yetik ol-** (<T. *yet-ik* + *T. ol-*) **Gizlice** olup bitenleri anlamaya çalışmak (Sarica, 2006, s. 141);

5.1.3. Eylemek Yardımcı Fiiliyle Oluşmuş Birleşik Fiiller

asker ëyle- (<Ar. *‘asker* + *T. eyle-*) Askere göndermek (Bulak, 2015, s. 477); **cehd ële-** (<Ar. *cehd* + *T. eyle-*) Uğraşmak, gayret göstermek (Gökçür, 2006, s. 796); **cécim ële-** (<Far. *cācīm* + *T. eyle-*) Yatak örtüsü örmek (Gökçür, 2006, s. 440); **cırñh ële-** (<T. *cır-ñk eyle-* > *cırñh ële-*) Yırtmak, parçalamak (Gökçür, 2012, s.798); **cüt ële- / cüt ëyle-** (<Far. *cuft* + *T. eyle-*) Çift sürmek (Gökçür, 2006, s. 442); **del ële-** (<T. *deli* + *eyle-*) Delirtmek (Gökçür, 2006, s. 808); **melhem eyle-** (<Ar. *merhem* + *T. eyle-*) Merhem yapmak (Bulak, 2015, s. 520).

5.1.4. Kılmak Yardımcı Fiiliyle Oluşmuş Birleşik Fiiller

vefa ḡıl- (<Ar. *vefā’* + *T. ḡıl-*) Vefa göstermek (Gökçür, 2012, s. 845).

5.2. Tasvirî Birleşik Fiiller

Van ili ağızlarında fiille birleşik fiil yapan yardımcı fiiller içerisinde “bil-” yardımcı fiili tespit edilmiştir. Söz konusu yardımcı fiille yeterlik ifade eden birleşik fiiller teşkil edilmiştir:

5.2.1. Yeterlik Fiili: diyebül-(Gökçür, 2012, s. 305), kıtardabil-, yapabil-, olabil-, güleşebil-(Gökçür, 2006, s. 155),

Van ilinin Küresinni ağzında yeterlik fiilinin olumsuzunda yeterlik fiilinin ünsüzünün ikizleştiği görülür: yiyemme-, topliyemme-, geçemme-, duramma-, bulemme-, giremme-, bulamma-(Gökçür, 2012, s. 305).

Sonuç

“Van İli Ağızlarında Birleşik Sözcükler” üzerine yapılan bu çalışma; dilin canlı, değişken ve toplumsal ihtiyaçlara göre şekillenen yapısını Van yöresi özelinde somut verilerle ortaya koymuştur. Van ili ağızları taşıdığı dil hususiyetleri ile Doğu Grubu Ağızları içinde yer alır. Öte taraftan tarihî süreçten günümüze değin Azerbaycan ve İran’daki Azerbaycan Türkleriyle kurulan sosyal ve kültürel münasebetler dolayısıyla Türkiye Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan birçok sözcük Van ili ağızları ile Azerbaycan Türkçesinde kullanılmaktadır. Van İli Ağızlarındaki Birleşik Sözcükler adlı bu çalışmada yöre ağızlarında tespit edilen birleşik sözcükler 5 başlık altında incelenmiştir. 1. Birleşik Adlar. 2. Birleşik Sıfatlar. 3. Birleşik Zarflar. 4. Birleşik Zamirler. 5. Birleşik Fiiller.

Birleşik Adlar başlığı altında Van İli ağızlarında tespit edilen sözcükler 7 başlık altında incelenmiştir: 1. Belirtisiz İsim Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar. 2. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar. 3. Fiilimsi Gruplarının Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Adlar. 4. Unvan Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar. 5. İsnat Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Adlar. 6. İki Çekimli Fiilin Kalıplaşması ile Oluşan Birleşik Sözcükler. 7. Farsça Dil Kurallarına göre Oluşturulmuş Terkiplerin Kalıplaşması Sonucu Oluşan Birleşik Adlar.

Birleşik Sıfatlar başlığı altında Van İli ağızlarında tespit edilen Birleşik adlar 3 başlık altında incelenmiştir: 1. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar. 2. İsnat Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar. 3. Sıfat-Fiil Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Sıfatlar.

Birleşik Zarflar başlığı altında Van İli ağızlarında tespit edilen Birleşik adlar 4 başlık altında incelenmiştir: 1. Belirtisiz Ad Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar. 2. Sıfat Tamlaması Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar. 3. Kısaltma Grubu Yoluyla Oluşan Birleşik Zarflar. 4. Ad-Fiil Grubunun Kalıplaşmasıyla Oluşan Birleşik Zarflar.

Birleşik Fiiller Başlığı altında Van İli ağızlarında tespit edilen Birleşik fiiller 2 başlık altında incelenmiştir. 1. Bir Adla Bir Yardımcı Fiilin Birleşmesiyle Oluşmuş Birleşik Fiiller. 2. Tasvirî Birleşik Fiiller.

Tespit edilen birleşik sözcüklerin büyük bir kısmının mutfak kültürü (ayran aşısı, erik gızartması, çölmek yağnisi), bitki örtüsü (bağayaprağı, devedabani) ve sosyal yaşam (baş yoldaşı, dilbağı) ile ilgili olması, dilin kültürel bellek taşıma işlevini vurgulamaktadır. Özellikle geleneksel inanışlarla ilgili olan alanı gibi kavramlar, bölgenin folklorik yapısının dilsel kodlara işlendiğini göstermektedir.

Kelimelerin köken bilgisi (etimolojisi) incelendiğinde; Türkçe unsurların yanı sıra Arapça ve Farsça kökenli sözcüklerin Türkçe eklerle birleşerek yeni yapılar oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu durum, Van bölgesinin tarihsel süreçteki çok kültürlü yapısının dil üzerindeki zenginleştirici etkisini yansıtmaktadır.

Sonuç olarak; Van ili ağızlarından derlenen bu söz varlığı, sadece bölgesel bir tarama olmanın ötesinde, Türkiye Türkçesi ağızlar atlası ve genel Türk dili araştırmaları için önemli bir veri kaynağı niteliğindedir. Bu çalışmada kategorize edilen birleşik sözcüklerin, gelecekte yapılacak olan daha kapsamlı morfolojik ve semantik çalışmalara zemin hazırlayacağı öngörülmektedir.

Kaynakça

- Akşehirli, S. (2012). 'Türkçe'de ad+ad(s) ı biçimindeki ad bileşiklerinin sözlükselleşmesi. 26. *Ulusal Dilbilim Kurultayı*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi. <https://www.dilbilimdernegi.org/wp-content/uploads/2023/04/26.-Ulusal-Dilbilim-Kurultayi.pdf>
- Ankay, N. (2022). *Van saray ağızı, inceleme-metin sözlük* (Tez No. 770885) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Banguoğlu, T. (2011). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bulak, Ş. (2015). *Van Küresin ağızı* (Tez No. 388137) [Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çalışkan, A. (2024). *Van ili Erciş ilçesi ağızı söz varlığı* (Tez No. 890763) [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çelebioğlu, S. (2019). *Erciş ağızı* (Tez No. 595020) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ergin, M. (1985). Türk Dil Bilgisi. Boğaziçi Yayınları.
- Gazioğlu, C. (2007). *Bütün yönleriyle tarih ve kültür hazinesi Erciş*. Şahsi Yayın.
- Gökçür, E. (2006). *Van ve merkez köyleri ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)*. (Tez No. 189078) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gökçür, E. (2012). *Van Gölü havzası ağızları* (Tez No. 314271) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Gül, M. (2023). *Van ili Edremit ağızlarından derlemeler*. Duvar Yayınları

- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü* (Cilt I-II.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaağaç, G. (2012). *Türkçenin dil bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Kasımoğlu, H. (2010). *Van yöresine ait türk halk masalları* (Tez No. 568510) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kayaçelebi, K. (1990). *Doğunun yıldızı Van* (Bütün Yönleriyle). Zafer Matbaası.
- Kayaçelebi, Ü. (2018) *Eski Van'a doğru bir seyahat I*. Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kayaçelebi, Ü. (2018) *Eski Van'a doğru bir seyahat II*. Van Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kerimoğlu, C. (2011). Takısız ad tamlaması tartışması ve tür-öbek ilişkisi. *Turkish Studies*, 6(1), s. 1442-1456.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (1992). *Gramer Terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). *Türkiye türkçesi grameri. Şekil Bilgisi* (5. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Koşar, S. (2007). *Dünden bugüne Erciş*. Erciş Ofset Matbaacılık ve Gazetecilik.
- Oğur, Ü. (2019). *Van Azeri ağız- (İnceleme-metin [İpa]-sözlük)* (Tez No. 568510) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2017). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. Akademik Kitaplar
- Sarıca, B. (2006). *Van Gölü çevresi ağızları sözlüğü*. Atlas Yayınları
- Talat T. (2005). Makaleler 3. Çağdaş Türk Dilleri. (E. Yılmaz & N. Demir, Yay. haz.). Grafiker Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1993). *Osmanlı Türkçesi grameri III*. Alfa Basım-Yayım-Dağıtım.
- Tokyürek, H., & Pekacar, Ç. (2014). Eski Türkçeden günümüze eksiz ad tamlaması meselesi. *Dil Araştırmaları*, (15), s. 9-38.
- Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkiye halk ağzından derleme sözlüğü* (Cilt 12). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2012). *Yazım Kılavuzu* (27. baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Van Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2016). *Van Kültür ve Turizm Envanteri III: Halk Kültürü II* (D. Tatlı & Y. Önay Eds.). Gündoğdu Ofset.
- Yılmaz, E. (2016). *Erciş folkloru* (Tez No. 568510) [Yüksek lisans tezi Ömer Halisdemir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Ek

Kısaltmalar

Ar.	Arapça
Çin.	Çince
Erm.	Ermenice
ET.	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
İbr.	İbranice
İng.	İngilizce
İt.	İtalyanca
Kırg.	Kırgız Türkçesi
Moğ.	Moğolca
OT.	Orta Türkçe
Rus.	Rusça
Soğd.	Soğdça
T.	Türkçe